

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra náboženských a kulturních studií

Transkulturní aspekty alkoholu

Bakalářská práce

Autor: Dominik Trst'án

Studijní program: B6107

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Vedoucí práce: **ThLic. David Bouma, Th.D.**

Hradec Králové 2018

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Dominik Trst'án

Studium: P15P0043

Studijní program: B6107 Humanitní studia

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: Transkulturní aspekty alkoholu

Název bakalářské práce AJ: Transcultural aspects of alcohol

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí. První část je smýšlením nad tím, jakým způsobem může alkohol působit na jednotlivce, společnost a kulturu z pohledu sociologického, historického, filozofického, náboženského a kulturního. V druhé části se již konkrétně zabývá úlohou alkoholu ve vybraných kulturách a snaží se odhalit, zda alkohol v těchto kulturách působí jako určitý kulturní konstrukt, stojící za změnou.

PHILLIPS, Rod. Alcohol: A history. The University of North Carolina: Turpin DEDS Orphans, 2015. ISBN 978-14-69617-60-2 HAMES, Gina. Alcohol in World History. Abingdon: Routledge, 2012. ISBN 978-04-15311-51-9 BUDINSKÝ, Václav. Ať žije alkohol aneb přítel a lék. Praha: Agentura Lucie, spol., 2010. ISBN 978-80-87138-24-3 HOLCNEROVÁ, Petra. Alkohol: Historie. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Výukový text. BLACK, Rachel. Alcohol in Popular Culture: An Encyclopedia. Santa Barbara, California: Greenwood, 2010. ISBN 978-03-13380-48-8

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: ThLic. David Bouma, Th.D.

Oponent: ThLic. Petr František Burda, Th.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.3.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 28. března 2018

.....

Vlastnoruční podpis

Anotace

TRŠTAN, Dominik. *Transkulturní aspekty alkoholu*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 50 stran. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí. První část je smýšlením nad tím, jakým způsobem může alkohol působit na jednotlivce, společnost a kulturu z pohledu sociologického, historického, filozofického, náboženského a kulturního. V druhé části se již konkrétně zabývá úlohou alkoholu ve vybraných kulturách a snaží se odhalit, zda alkohol v těchto kulturách působí jako určitý kulturní konstrukt, stojící za změnou.

Klíčová slova: alkohol, kultura, historie, sociokulturní aspekty, transkulturalita

Annotation

TRŠTAN Dominik. *Transcultural aspects of alcohol*. Hradec Králové. Faculty of education, University of Hradec Králové, 2018. 50 pages. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis consist of two parts. First part is mulling over how alcohol can affect individuals, society and culture from sociological, historical, philosophical, religious a cultural sight. Second part deals with specific roles of alcohol in chosen cultures and tries to reveal wheter alcohol in these cultures act as a certain cultural construct standing behind the change.

Key words: alcohol, culture, history, sociocultural aspects, transculturality

Obsah

Úvod	7
1 Stručný dějinný vývoj alkoholu.....	9
1.1 Počátky alkoholu	9
1.2 Alkohol ve starověku	10
1.3 Alkohol ve středověku.....	12
2 Alkohol ve filozofii a náboženství	13
2.1 Alkohol a filozofie.....	13
2.2 Alkohol a náboženství	16
3 Sociální aspekty alkoholu.....	20
3.1 Významy alkoholu ve společnosti.....	20
3.2 Alkohol jako zprostředkovatel dialogu.....	21
3.3 Alkohol a společenské postavení	23
3.4 Alkohol, identita, gender	24
4 Alkohol v globálním měřítku	26
4.1 Kolonialismus, dopady na kulturní změny a rozvoj alkoholu.....	27
4.2 Globalizace alkoholu	29
4.3 Alkohol v rámci světové ekologie	30
5 Užívání alkoholu v různých kulturách, aneb alkohol v kultuře, nebo kultura alkoholu?	32
5.1 Spojené Státy Americké	32
5.1.1 Experiment prohibice v USA	36
5.2 Rusko.....	38
5.2.1 Experiment prohibice v Rusku	41
5.3 Dánsko	42
5.3.1 Experiment prohibice v Dánsku.....	44
6 Závěr	45

Úvod

Alkohol je zvláštní forma ztělesněné hmotné kultury a nejrozšířenější psychoaktivní látka na světě. Byl to, a stále je, zásadně důležitý sociální, hospodářský, politický a náboženský artefakt.

Není úplně snadné zjistit, kdy byl alkohol objeven a vlastně kým. Po dlouhou dobu byl alkohol jakýmsi tajemným mystériem v oblasti náboženských obřadů, rituálů. Později, v držení středověkých alchymistů, se stává léčebným prostředkem a postupně se užitek alkoholu vyvíjí, až do podoby, kterou známe dnes.¹

Je to dozajisté fenomén, který propojuje kultury, historické akty, velká rozhodnutí a řadu konfliktů. *„Bez alkoholu by se úplně jinak vyvíjela česká i evropská ekonomika, kultura, umění, společenský život, erotika, mezilidské i partnerské vztahy“²*, a nejenom ta česká a evropská.

V této bakalářské práci se snažím postihnout mnohostrannost alkoholu, a to ve smyslu transkulturality. Definice, které se snaží rozklíčovat podstatu kultury je mnoho, a domnívám se, že tato podstata se ani nedá pouhou definicí uchopit. *„Kultura je celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím“³*. V ohledu transkulturality hledáme ještě něco více. Hledáme přesaznost, jak nám samo slovo „trans“ napovídá. Jedná se tedy o jakýsi transcendentní rozměr, přesahující vnější svět, který to posouvá za hranice kultur.

Postihnoutí samotných transkulturních aspektů alkoholu pramení v první části této práce ze snahy o nastínění a pochopení symboliky alkoholu, sociálních aspektů alkoholu, historického ukotvení, kulturního vhledu, role alkoholu ve společnosti a jaká úskalí tato opojná látka může přinášet.

¹ LOSKOT, Ing. Karel. *Kronika alkoholu*. Praha, 1940. Zvláštní samostatná příloha časopisu "Spalovací motor a pohonné látky". Str.5.

² BUDINSKÝ, Václav. *Ať žije alkohol aneb přítel a lék*. Praha: Agentura Lucie, spol., 2010. ISBN 978-80-87138-24-3. Str. 17.

³ MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-53-2. Str. 32.

Ve druhé části je snaha o objasnění role alkoholu v konkrétních kulturách. V případě této práce se jedná o Rusko, Spojené státy americké a Dánsko.

V této práci se pokusím nastínit symboliku, sociální aspekty, přesažnost socio-kulturního prostředí alkoholu a v druhé části poukázat na konkrétních případech jakou roli hraje alkohol v odlišných kulturách.

1 Stručný dějinný vývoj alkoholu

Ze všeho nejdříve vysvětlím samotný pojem - alkohol. Slovo alkohol pochází z arabštiny a jeho význam by mohl být pro řadu z nás velice nečekaný. Pod jeho významem se skrývá jemný druh líčidla z jemného prášku antimonu, kterým si ženy líčily své řasy. „*Stačí jen vzpomenout na slova Jeremiáše: „Rozedřeš oči svých líčidlem, abys zahladila stopy let a proto líčíš tvář svou a maluješ oči své al-co-holem“.*“⁴ Později byly tímto slovem nazýváno v alchymii jakékoli destilační procesy, z čehož později přichází smysl slova, ve kterém ho známe dnes.⁵

1.1 Počátky alkoholu

Stopy alkoholických nápojů vyrobených lidmi nás přivádí do neolitického období (10 000 př. n. l.), kdy docházelo k první fermentaci alkoholu. Důkazem nám jsou archeologické nálezy pivních džbánek z této doby.⁶

Kvašení plodů a rostlin je přirozená, samovolná činnost, při které je produkován etanol a přibližně kolem roku sedm tisíc př.n.l., docházelo k prvním fermentacím medu, ovoce a lesních plodů. Alkohol produkováný ze šťávy z nahnilých plodů dokonce v té době dosahoval tří až čtyř, občas až pěti procent alkoholu, což je podobné dnešnímu pivu.⁷

Zásadní zlom nastává v neolitickém období, ve kterém se lidé začali postupně stahovat do permanentních obydlí a domestikovat plodiny. Z této doby jsou dochovány záznamy o vědomém vytváření primitivních alkoholických nápojů z domestikovaných plodin, především obilnin a vinné révy. V podstatě jen nechali tekutinu z rozmačkaných plodů ovoce či opracovaných obilovin odstát, dokud nefermentovala. Důležitým okamžikem pro historii alkoholu bylo, když pravděpodobně v severovýchodní Číně, nebo západní Asii došlo k zásadnímu zpozorování: pokud necháme tekutinu z plodů v dostatečně teplém prostředí,

⁴ LOSKOT, Ing. Karel. *Kronika alkoholu*. Praha, 1940. Zvláštní samostatná příloha časopisu "Spalovací motor a pohonné látky". Str. 8.

⁵ LOSKOT, Ing. Karel. *Kronika alkoholu*. Praha, 1940. Zvláštní samostatná příloha časopisu "Spalovací motor a pohonné látky". Str. 8-9.

⁶ HOLCNEROVÁ, Petra. *Alkohol: Historie*. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Výukový text. Str. 4.

⁷ PHILLIPS, Rod. *Alcohol: A history*. The University of North Carolina: Turpin DEDS Orphans, 2015. ISBN 978-14-69617-60-2. Str. 6.

začne bublat a pění. ⁸ V této době je tedy možné pozorovat změnu v myšlení lidí tehdejší doby a počátky vštěpování role alkoholu do kultury.

1.2 Alkohol ve starověku

Ve starověku se z počátku setkáváme především s užíváním alkoholu jakožto desinfekčního prostředku, prostředku léčebných metod či jako oběti bohům a předkům, která přechází spíše k požitkářství a utváření hierarchie na základě alkoholu. „Navíc, alkohol ovlivnil vývoj antických civilizací Egypta, Mezopotámie, Číny, Indie a Ameriky.“⁹

V období starověku měl alkohol poměrně velký vliv na vývoj kultury. Spotřeba a prodej alkoholu strukturovala vše od denní výživy a přidělu léčebných prostředků, až k rozdělení sociální hierarchie. Také se zde poprvé setkáváme s regulací alkoholu, jakožto formou vybírání daní z alkoholu vládou.¹⁰

Podíváme-li se na Egypt, spotřeba alkoholu zde vytvářela důvody společenských setkání, náboženských rituálů, léčebných praktik, či jen denní výživy. Alkohol měl moc třídit a klasifikovat elity od prostých občanů. Zatímco prostí občané byli spojováni s produkcí piva, elita s produkcí vína a tímto se napomáhalo třídně rozdělit tamní obyvatelstvo.¹¹ Alkohol se promítal i do egyptského náboženství a byl spojován s tamními bohy. S bohem slunce Re, od kterého dostali tento nápoj, a s bohem Osirisem, který je naučil přípravě tohoto nápoje. Opilství nebylo ve starověkém Egyptě nijak zatracováno, avšak v dobových textech se můžeme setkat s varováním ohledně množství konzumace alkoholu.¹²

V Mezopotámii nacházíme první právní předpisy spojené s alkoholem, především pravidla výroby, obchodu, regulace, a vzorce spotřeby alkoholu vytvářely třídní klasifikace. Mezopotámie byla opravdovou pивní kulturou. Tuto skutečnost dokládají četné archeologické nálezy jako sklenice, či nádoby pro konzumaci piva, ale taktéž antické pivovary s tanky na výrobu piva.¹³ Další zmínky o pivu a vínu nalézáme v Chammurapiho zákoníku, napsaném někdy kolem roku

⁸PHILLIPS, Rod. *Alcohol: A history*. The University of North Carolina: Turpin DEDS Orphans, 2015. ISBN 978-14-69617-60-2. Str. 8.

⁹HAMES, Gina. *Alcohol in World History*. Abingdon: Routledge, 2012. ISBN 978-0415311519. Str. 7. (vlastní překlad)

¹⁰HAMES, Gina. *Alcohol in World History*. Abingdon: Routledge, 2012. ISBN 978-0415311519. Str. 7.

¹¹HAMES, Gina. *Alcohol in World History*. Abingdon: Routledge, 2012. ISBN 978-0415311519. Str. 7.

¹²HOLCNEROVÁ, Petra. *Alkohol: Historie*. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Výukový text. Str. 5.

¹³HAMES, Gina. *Alcohol in World History*. Abingdon: Routledge, 2012. ISBN 978-0415311519. Str. 11.

dva tisíce před naším letopočtem, ve kterém jsou jasné patrná pravidla. Je zde upřená pozornost kupříkladu na striktní předpisy měř, ochranu konzumentů a odpovědnost obsluhy.¹⁴

V řecké kultuře se užívání alkoholu spojovalo s léčebnými metodami, náboženskými obřady i s denní obživou. Víno bylo spojováno s bohem vína Dionýsem a je třeba zmínit, že na základě spekulací historiků byla řecká kultura nejkultivovanější, co se užívání alkoholu týká. Alkohol byl zpravidla podáván během jídla, byl ředěn vodou a Řekové dokonce kritizovali ostatní společnosti za požívání neředěných alkoholických nápojů. Jedinou výjimkou byl Dionýský kult, který naopak vyzdvihoval opojení vínem.¹⁵ Mužští spisovatelé starověkého Řecka zmiňovali ve svých spisech, že zatímco muži pili své nápoje ředěné, ženy preferovaly neředěné, což by je posouvalo na stejné postavení, jako pro ně měli barbaři.¹⁶

V tomto období si již byli plně vědomi rizik a behaviorálních změn způsobených užíváním alkoholu. Kupříkladu hra připisována komickému básníku Eubulusovi, uvádí účinky pití po sobě jdoucích číší vína:

„Naliji tři číše pouze tomu, kdo je moudrý.

První číše, kterou vypijí rychle, je pro dobré zdraví.

Druhá je pro lásku a potěšení.

Třetí je na spánek, a když ji dopijí, moudří odcházejí domů.

Čtvrtá již není naše, patří aroganci.

Pátá vede ke křiku.

Šestá ke zjevení opilosti.

Sedmá k zatmění před očima.

Osmá k výzvam.

¹⁴ HOLCNEROVÁ, Petra. *Alkohol: Historie*. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Výukový text. Str. 4.

¹⁵ HOLCNEROVÁ, Petra. *Alkohol: Historie*. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Výukový text. Str. 5-6.

¹⁶ PHILLIPS, Rod. *Alcohol: A history*. The University of North Carolina: Turpin DEDS Orphans, 2015. ISBN 978-14-69617-60-2. Str. 30.

Devátá k podráždění, až zlosti.

Desátá k šílenosti, která nutí lidi házet věcmi.“¹⁷

I římská kultura byla zpočátku spojována se střídou konzumací alkoholu, obdobně jako tomu bylo v kultuře řecké. Avšak v římské kultuře později nacházíme náznaky nadměrného užívání alkoholu, v tomto případě vína, spojeného se stresem a úzkostí, ke kterým vedly expanze a urbanizace okolo prvního století našeho letopočtu. Jedná se o dobu, ve které nebylo nezvyklé pít na lačný žaludek, hraní picích her, či vyvolávání zvracení za účelem větší konzumace.¹⁸

1.3 Alkohol ve středověku

Středověk se vyznačuje přínosem destilace, která zdokonalila doposud pouze fermentované alkoholické nápoje a která se dostává do evropského prostředí, což má za následky mnoho změn v pozdější době. Destilace byla v počátcích středověku pouze znalostí z myticko-náboženských okruhů a do evropského středověkého prostředí se dostává prostřednictvím arabských lékařů a přináší s sebou novou éru užívání alkoholu. Bylo možné dosahovat většího obsahu alkoholu v nápojích a zároveň nápoj uchovat na delší dobu. *„Se zavedením destilace v Evropě je spojováno jméno Albertuse Magnuse, který poprvé jasně popsal proces, jenž umožnil manufakturní výrobu destilovaného alkoholu. Získanému destilátu se přisuzovala zázračná moc. V té době byl nazýván jako “aqua vitae” neboli voda života a používal se téměř výhradně k léčbě zdravotních obtíží.“¹⁹* (název aqua vitae se udržel dodnes zejména ve Skandinávii a známe ho pod názvem akvavit). Jednalo se o mnohem komplexnější procesy, ve kterých už hrála velkou roli i vytříbenost chuti. Jedním z význačných alkoholických nápojů středověku byla medovina. *„Medovina byla od nejstarších dob považována za zdroj života, moudrosti, odvahy a*

¹⁷ PHILLIPS, Rod. *Alcohol: A history*. The University of North Carolina: Turpin DEDS Orphans, 2015. ISBN 978-14-69617-60-2. Str. 29-30. (vlastní překlad).

¹⁸ HOLCNEROVÁ, Petra. *Alkohol: Historie*. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Výukový text. Str. 6.

¹⁹ HOLCNEROVÁ, Petra. *Alkohol: Historie*. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Výukový text. Str. 8-9.

síly a jako taková se přednostně podávala hrdinům a rekům. Věřilo se, že má účinky afrodiziaka.“²⁰

Kláštéry hrály poměrně důležitou úlohu pro alkohol ve středověku. Vzdělanost a odbornost mnichů měla za následek lepší kontinuitu uchovávání záznamů o výrobě piva, což mělo za následek stálost a stejnost výroby piva, z čehož kláštéry těžily. Samozřejmě výroba piva a dalších alkoholických nápojů, nebyla pouze výsadou klášterů, ale výroba u venkovanů probíhala spíše metodou pokus omyl, a tak nezůstávalo mnoho jiných možností, jak získat alkohol.²¹ Pro ilustraci nastíním část spisu pravděpodobně mnicha, Bernarda z Trevíru, ve kterém se zmiňuje o výrobě alkoholických nápojů u venkovanů a jejich snaze o napodobení a zlepšení výrobního způsobu. *„Rektifikoval jsem pálenku 30krát tak, že při Božím jménu prohlašuji, jsem ji udělal tak silnou, že jsem nemohl najít sklo, které by ji vydrželo, (...)“²²*

Z klášterní praxe se výroba piva přenášela do šlechtických sídel, na hrady a do měst. V období středověku si města, kláštéry i šlechta plně uvědomovali ekonomické výhody z produkce piva a vzniká tak spousta svárů.²³

2 Alkohol ve filozofii a náboženství

Filozofické směry a náboženské směry formují lidské myšlení po tisíciletí. Není pochyb o behaviorálních, společenských a kulturních změnách, které za sebou tyto směry zanechávají. Jakou roli ale hraje alkohol ve filozofii a v náboženství?

2.1 Alkohol a filozofie

„Je více filozofie ve víně, než ve všech knihách“

~ Louis Pasteur

²⁰ JENČ, Filip. *Alkohol jako lék*. Praha: Volvox Globator, 1998. ISBN 80-7207-151-3. Str. 137.

²¹ JENČ, Filip. *Alkohol jako lék*. Praha: Volvox Globator, 1998. ISBN 80-7207-151-3. Str. 93 -96.

²² LOSKOT, Ing. Karel. *Kronika alkoholu*. Praha, 1940. Zvláštní samostatná příloha časopisu "Spalovací motor a pohonné látky". Str.17.

²³ JENČ, Filip. *Alkohol jako lék*. Praha: Volvox Globator, 1998. ISBN 80-7207-151-3. Str. 95.

Mnoho jedinců by dalo za pravdu výroku, že alkohol a filozofie patří neodlučitelně k sobě. Zejména z nám dobře známého prostředí české hospody mohou být patrné „převratné filosofické teorie“ již po několikátém püllitru piva. Při výroku Sókrata: „*Vím, že nic nevím*“ se mnohým vybaví nejedna noc s naprosto stejným efektem, když druhého dne z rána přijdou k sobě s několika hodinovým výpadkem paměti z předešlé noci. Existuje však několik důkazů o faktické spojitosti užívání alkoholu s historicky význačnými směry a představiteli.

Když už jsem zmínil Sókrata, i o něm jsou dochovány zmínky o jeho kontaktu s alkoholem. V některých případech je dokonce Sókrates považován za imunního vůči působnosti alkoholu²⁴, což by mohlo značit jeho obrněnost vůči účinkům alkoholu. Říká se, že když Sókrates pil se svými kamarády, byl pevný jako skála, zatímco ostatní odpadávali.²⁵

Jistě je na místě zmínit Platóna, který nastavil jako první principy morálky užívání alkoholu. Dvojsečnost alkoholu zmiňuje Platón ve svém pozdním díle *Nomoi* (Zákony). Víno vede k rozjasnění mysli na jedné straně a ke svádění k nerozvážnostem na straně druhé: „*Člověka, který se ho napije, nejprve dělá hned mnohem veselejší, než byl dříve, a čím více ho okouší, tím více se jeho působením ve svých představách naplňuje dobrými nadějemi a pocitem moci. A nakonec takový člověk oplývá naprostou nebojácností, takže bez ostychu řekne, a právě i udělá cokoli.*“ V dalších pasážích doporučuje ustanovit regulaci pití alkoholu dle věku: „*zákonem ustavíme, aby chlapci do osmnácti nezkoušeli vína, do třiceti let, aby okoušeli mírné dávky, ale opíjení a velikému pití se mladý muž zdržoval.*“ A teprve po čtyřicítce povoluje požívat víno ku pěknému pochutnání, k zábavě a jako pomocný lék proti mrzutosti stáří. Tak by tedy vypadala regulace pití alkoholu v ideálním státě dle Platóna.²⁶

Mohli bychom přemítat i nad pravým významem slastí kupříkladu v hédonistické teorii a dalších teoriích vyzdvihující slast na hlavní smysl života, anebo se podívejme na Immanuela Kanta. Immanuel Kant měl také zkušenosti s

²⁴ BLONDELL, Ruby. *The play of character in Plato's Dialogues*. New York: Cambridge University Press, 2002. ISBN 9780521793001. Str. 80.

²⁵ COTTON, Thomas B. Socratic Drinking. *The Harvard Crimson* [online]. 1997 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <http://www.thecrimson.com/article/1997/9/19/socratic-drinking-pbwbe-often-forget-that/>

²⁶ Zákon č. 666 a-c, z PLATÓN. *Zákony*. Čtvrté, opravené vydání. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2016. ISBN 978-80-7298-214-1.

alkoholem a to, nutno podotknout – v oblibě. Kant měl zálibu ve víně tak velkou, že často zapomněl cestu domů a toulal se tak nocí.²⁷ Kant, zřejmě z prozření nad osobní zkušeností s alkoholem, se několikrát vyjádřil k funkci alkoholu na lidský mozek: „*Opilost je nepřírozený stav neschopnosti organizovat smyslové dojmy podle zákonů zkušeností*“²⁸. Možná, že jeho zkušenosti s nadměrným užitím alkoholu stojí do určité míry u zrodu kategorického imperativu a nastavení osobních maxim.

Od Siegmunda Freuda víme, že člověk své úzkosti, starosti, chťiče, přenáší do jakési „nadmoci“, kterou můžeme nazývat bohem a za tímto pojmem se dle Freuda může skrývat cokoli. Je psychologicky doloženo, že alkohol mění behaviorální struktury jedinců a podporuje libido, sexuální chťič a další aspekty lidského chování. Freud se během své působnosti principiálně zaměřoval na slast. Nabízí se otázka, zda to, co Freud popisoval jako nevědomí, nemůže být aplikovatelné i na alkohol. Zda alkohol není právě ta hlubina, která řídí naše rozhodování na základě slasti.

Takto uvažovat by se dalo i o dalších směrech a dalších zástupcích filozofie a popravdě řečeno, je těžké říci, do jaké míry byli filozofové ovlivněni alkoholem a kolika myšlenkovým pochodům se dostalo slávy po uvolnění mysli v souladu s užitím alkoholického nápoje. Myslím si však, že tvrzení, že alkohol bude s filozofií zřejmě spojován vždy, ve společnosti ob stojí. Není nic neobvyklého, že mají někteří jedinci při psaní, skládání, přemýšlení či jiné kreativní tvorbě potřebu sáhnout po sklenici, či flašce. Z výzkumu, který uskutečnila Jennifer Wiley se svým týmem z univerzity v Illinois, vyplývá, že alkohol napomáhá kreativnímu myšlení.²⁹ A tak to nechám na každém z nás, ať se rozhodne sám, jak se k tomu výroku postaví.

Pravdou však je, že není potřeba znalosti filozofických směrů, aby se vytvořila vlastní filozofie. Existuje četnost případů, které bychom mohli nazývat filozofií alkoholu. V těchto případech nachází člověk v alkoholu něco mnohem více,

²⁷HARDING, Luke. Kant's wild years. *The Guardian: International education* [online]. 2004 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2004/feb/12/highereducation.artsandhumanities>

²⁸*Immanuel Kant on drinking* [online]. In: . 1941, s. 777-778 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: http://library.alcoholstudies.rutgers.edu/sites/library.alcoholstudies.rutgers.edu/files/documents/Archives/Publications/JSA_Classics/classic1_Kant.pdf

²⁹WILEY, Jennifer. *Uncorking the muse: Alcohol intoxication facilitates creative problem solving* [online]. Chicago, 2012 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1053810012000037>. Department of Psychology, University of Illinois at Chicago.

než pouze ukojení své potřeby, pomocné berle v těžkých situacích, nebo relaxačního stimulantu. Podíváme-li se kupříkladu na vinařství nebo jiné prostředí s výrobou a produkcí alkoholu spojené, nalezneme téměř filozofický, až náboženský formát. Příprava, výroba, produkce, to vše je spojeno s rituály, vírou a téměř plným odevzdáním svého života pro danou činnost.

2.2 Alkohol a náboženství

“Alkohol může být největším nepřítelem člověka, ale Bible říká: „Milujte své nepřátele“.”

~Frank Sinatra

“Pivo je důkazem, že nás Bůh miluje a chce, abychom byli šťastní”

~ Benjamin Franklin

Užívání alkoholu mělo vždy svou rituální, náboženskou podobu v mnoha společnostech ještě před westernizací, christianizací a dalšími vlivy na původní společnosti. Kupříkladu před španělskou kolonizací latinskoamerických kultur se alkoholické nápoje užívaly za jasně stanovených norem a tyto dané vzorce užívání byly spojené s rituály v zemědělství, náboženství a významnými životními událostmi. Rád bych teď upustil od nepřehledného množství rituálního užívání alkoholu a podíval se na hlavní světová náboženská vyznání. Jak se tedy alkohol reflektuje v jednotlivých náboženských systémech?

Podíváme-li se na islám, nalezneme pravděpodobně nejstriktnější pravidla užívání alkoholu. Tedy téměř nulová tolerance. V islámských společnostech je užívání alkoholu považováno za hřích a islám užívání alkoholu přímo zakazuje. Pokud muslim požije alkohol, jako by zradil svou rodinu a náboženství. Konzumace je vnímána jako odpadnutí od víry, morální slabost a zrada svého rodu. Je zajímavé sledovat i vlivy společnosti na trestní odpovědnost. Sankcionování těch, kteří užili alkohol, je na jedné straně pod taktovkou zákonů a na druhé straně pod taktovkou společnosti. Zatímco v některých muslimských státech je požití alkoholu trestáno bičováním nebo uvězněním, jinde je odsuzováno sociálním tlakem, což vede k

zažívání pocitu vinu a hanby a může tak prohlubovat izolaci od komunity nebo rodiny.³⁰ Přestože v Koránu nalezneme přesné formulace o zákazu požívání alkoholu, jakožto nástroje ďábla nalezneme i záznamy o užívání alkoholu a to i samotným prorokem Mohamedem. Nutno také podotknout, že především víno hrálo v dějinách dnešních islámských zemí podstatnou roli. V Koránu, obdobně jako v Bibli neexistuje jednoznačnost výkladu, a tak se stává, že si věřící parafrázuji výklad pro své pohodlí. Sám ve své praxi barmana jsem se setkal s lidmi muslimského vyznání, kteří se slovy „Alláh nevidí“ pozvedli své sklenice s alkoholickým nápojem. Použiji výrok tureckého muslima pro ilustraci výkladu Koránu neortodoxní obcí muslimů: „*Korán nám zakazuje opíjet se, ale jedno, dvě piva rozhodně neuškodí. Je to stejně záležitost mezi mnou a Alláhem(...)*“.³¹

Alkohol v křesťanství je jedním z nejžhavějších témat a výzev pro křesťanskou obec. Na jedné straně v Bibli nalezneme verše varující před opilstvím a pitkami (1. Petr 4:3, Titus 2:3, Galatským 5:21, Římanům 13:13, Tobiáš 4:15 atd.), na druhé straně hned v prvním z Ježíšových zázraků, proměnil vodu na víno a při jistých příležitostech pil víno. Písmo vyloženě nezakazuje křesťanům pít alkoholické nápoje, ale mají se vyvarovat opilosti. Jednoduše řečeno, Bůh nechce, aby byl člověk mimo ve smyslu sníženého stavu vnímání, ztráty kontroly nad svým jednáním nebo nepřítelnosti. Tato nejednoznačnost je výsledkem rozličných názorů na alkohol a užití alkoholu je pohledem individuálního nastavení jednotlivce. Užití alkoholu v křesťanství, troufnu si říct, je nastavením hodnot, ctností a etiky jednotlivců. Alkohol z křesťanské perspektivy sám o sobě škodlivý není, škodlivým se stává až s užitím lidmi, kterým tak Bůh dává svobodu v rozhodování. Člověk tedy dostává od Boha dary, se kterými mohou nakládat jak je jim po vůli, což ale neznamená, že všechno nakládání je správné. Ještě jednou tedy zopakuji, co jsem již napsal. Alkohol je darem od Boha (odkazuji na první zázrak, kde má víno symbolickou hodnotu krve a nové smlouvy mezi novomanžely), ale jeho záměr je jasný – neopíjet se. Jako další vyvstává otázka zdraví ve vztahu k alkoholu. Zdraví je dle Bible velice důležité a jak víme pravidelné užívání alkoholu (i když se nejedná o velké množství nebo opilství), může mít následky na zdravotní

³⁰Holcnerová, Petra. (2010). *Vzorce užívání alkoholu ve vybraných kulturách*. Centrum adiktologie, PK 1.LF UK v Praze a VNF v Praze. Výukový text. Str. 154–162.

³¹THE ECONOMIST. Topsy Taboo. *The Economist Group Limited* [online]. London, 2012 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <https://www.economist.com/node/21560543>

stav jedince. Na otázku, zda křesťané smí, nebo nesmí užívat alkohol, není jasná odpověď a ani já si netroufám nějakým způsobem odpovídat.³²

Judaismus přináší do tohoto souhrnu vztahu náboženství a alkoholu odlišný pohled než předešlé náboženství. Alkohol v judaismu není zakázán, ba dokonce hraje klíčovou roli v mnoha rituálních tradicích a během významných svátků tohoto náboženství. Z pohledu a výkladu Tóry je požívání alkoholu (vína) za určitých okolností bráno jako chvályhodné nebo dokonce povinné. Kupříkladu během jednoho z nejdůležitějších svátků judaismu (který je připomínkou darování Tóry), Pesachu, by měli židé vypít čtyři plné sklenice vína. Nebo během svátku Purim, který připomíná záchranu židovského obyvatelstva od Hamana, který chtěl zabít všechny Židy, se židé musí opít natolik, aby nebyli svou mluvou schopni odlišit „arur Haman“ (proklet buď Hamane), od „barukh Mordekhai“ (požehnán buď Mordekaji). To ovšem neznamená, že židé všeho bezduše nechají a holdují přemíře alkoholu bez ohledu na morálku. Morálka je pro židovskou obec velice důležitým faktorem, během tohoto svátku nevyjímaje a židé by neměli zapomínat na své přikázání.³³ Rabbi Avraham Ben Jehiel Danzig v 18. století varoval: „(...)mudrci nás donutili se opít vínem, nebo alespoň pít více, než jsme zvyklí, abychom si pamatovali tento velký zázrak. Pokud člověk ovšem v opojení zapomene na nějaké z přikázání, jako umývání rukou před jídlem, požehnání nad jídlem nebo bral modlitbu lehkým způsobem, ať raději nepije“.³⁴ Svátků, ve kterých je povoleno či nařízeno pít alkoholické nápoje najdeme v judaismu více, to ovšem neznamená, že si židé neuvědomují potencionální špatné následky. Navzdory tomu, nebo snad kvůli tomu, mudrci několikrát varovali před nebezpečím nadměrné konzumace alkoholu.

Buddhismus nabízí poněkud odlišný náhled na užití alkoholu, než tomu je v křesťanství nebo islámu. Ani v buddhismu není alkohol podporován, ale změna nastává ve výkladu. Buddhismus nespojuje užívání alkoholu s hříchem, nýbrž s jedem, který vede k zastínění mysli. Jednoduše řečeno je alkohol spojen se změnou chování v opilosti, která vede ke špatným věcem. V Buddhově učení nalezneme

³²FLEK, A. Bible, Překlad 21. století. Praha: Biblion, 2009. ISBN 978-80-87282-00-7.

³³POSNER, Menachem. What is Judaism's take on alcohol consumption?. *Chabad* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/581082/jewish/What-is-Judaism's-take-on-alcohol-consumption.html

³⁴SPITZER, Jeffrey. Alcohol on Purim. *My Jewish learning* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://www.myjewishlearning.com/article/drinking-on-purim/> (vlastní překlad).

doporučení ve smyslu „neberte intoxikační látky a opojné nápoje“. Na druhé straně i vyznavači buddhismu se snaží nalézt zlatou střední cestu mezi ortodoxním učením a životem nevěřících. Důkazem je toho teorie Teda Rose z buddhistického centra pro meditaci a buddhistické shromáždění, která tvrdí, že je možné nalézt cestu k osvojení si praktiky, kterou nazývá „mindful drinking“. Tedy, že člověk se může vytrénovat k vlastním limitům požívání alkoholu bez následků, které by měly za následek již zmiňovanou změnu chování. Je tedy možné užívat si alkohol k relaxaci, k užití mimořádné situace nebo k vyklidnění mysli před spánkem. Odůvodňuje to příkladem Kagyü klášterů z Tibetu. Mniši z těchto klášterů po tisíciletí vkládali alkohol do esoterických praktik Vajrayana. Tyto tantrické rituály však byly v historii skepticky sledovány více stratifikovanými buddhisty po celém světě. Studenti z těchto klášterů tvrdí, že pokud skutečně věnujete pozornost vlivu alkoholu na vaši mysl, může vaše mysl být doslova jasnější. Trocha alkoholu tedy může být užitečná věc. Tato teorie je odmítána většinou buddhistů po celém světě, neboť mimo zdi chrámu je těžké rozlišit tenkou linii mezi užitečností a zneužitím.³⁵

Hinduismus je duchovní tradice, která není založena na pouhé víře, ale na pochopení dharmy, přírodních zákonů za vesmírem. Otázka hinduismu na alkohol je spíše taková, jakým způsobem je užívání alkoholu v souladu s dharmou a jak na nás alkohol působí karmicky. V hinduismu nenalezneme jednoznačné vyjádření se k alkoholu. Na jedné straně existuje množství mnichů, žijících v celibátu a zanechání alkoholu je zde jednou z podmínek, na druhé straně nalezneme některé hinduistické skupiny, které používají alkohol posvátným způsobem jako nabídku božstvu, nebo k rituálním úkonům. Neexistuje žádný náboženský zákaz užívání alkoholu, ale platí obecně platné pravidlo, že alkohol je silná látka, která v sobě nese nebezpečí a neměl by se brát na lehkou váhu. Jediné jasně definované názory na užívání alkoholu nalezneme v Ajurvédách, tradičním indickém lékařství. Tam se lze dočíst, že alkohol slouží jako dobré rozpouštědlo pro extrakci účinných látek některých bylin a speciální bylinná vína jsou považována za výjimečně dobré léky

³⁵ BELIEFNET. Buddhism: Awareness in every sip. *Beliefnet: Faith&Prayer* [online]. 2004, , 1-2 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <http://www.beliefnet.com/faiths/buddhism/2004/08/awareness-in-every-sip.aspx?>

pro slabé trávení a relaxanty proti stresu. Na druhé straně je tam patrný náznak uvědomění si špatného dopadu nadužívání alkoholických látek.³⁶

Jak je patrné, náhledy na alkohol mohou být v jednotlivých náboženstvích odlišné a přesto mají něco společného. Všechna zmíněná náboženství jsou si vědoma rizik, které s sebou může alkohol přinášet a v jejich strukturách lze nalézt zmínky o varování.

3 Sociální aspekty alkoholu

3.1 Významy alkoholu ve společnosti

Dle kognitivního zástupce antropologie Clifforda Geertze, není kultura ztotožněná s konkrétními vzory chování, ale chápe ji spíše jako soubor mechanismů, plánů, pravidel, instrukcí, které vystupují jako determinanty činnosti lidí zapojených do symbolického jednání. Studium kultury se nezaměřuje na obsahy lidského vědomí, nýbrž na to, jak jsou významy a symboly sdíleny v procesu sociální interakce.³⁷ Podívejme se jakou symbolickou a významovou roli hraje alkohol ve společnosti.

Alkohol se připisovalo a stále připisuje mnoho významů a má svou symbolickou hodnotu. Je možná nutné znovu zmínit, že alkohol sám o sobě není škodlivý, naopak může člověku prospívat mnoha způsoby. Veškeré škody spojené s alkoholem, nutno připisovat nerozvážnému nakládání s alkoholem, a především neuvážené míře konzumace.

Alkohol může mít význam *rituální*, pokud se pravidelně scházíme s přáteli nad sklenkou, nebo si před tvůrčím psáním dáme menší množství alkoholického nápoje. Zkrátka pokud máme užívání alkoholu spojené s nějakou pravidelně opakující se činností.

Můžeme v něm nalézt význam *romantický*. Něžná hudba, svíčky, růže a samozřejmě sklenice vína. I v tomto spektru je alkoholický nápoj pro mnohé

³⁶FRAWLEY, David. A Hindu view on the use of alcohol: The Hindu perspective. *The Hindu perspective*[online]. 2006 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <https://hinduperspective.com/2014/03/22/a-hindu-view-on-the-use-of-alcohol-david-frawley/>

³⁷GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur: vybrané eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-89-3. Str. 13-45.

důležitou součástí. Možná zde slouží k vyzdvižení okamžiku nad všednost, možná má jen odbourat nervozitu a navodit uvolnění v danou chvíli.

Význam ztišení, pokoje. Mnozí volí alkoholický nápoj i v situacích, ve kterých se chtějí oprostit od náročného dne a usedají se sklenicí a zapálenou svíčkou k četbě, nebo pozorování televize. Alkohol může být nástrojem, kterým odbouráváme stres, ovšem tato varianta užívání by mohla být poměrně riziková.

Význam vznešenosti. Člověk, jenž nemá prostředky k pravidelnému užívání si ušlechtilých destilátů, si během konzumace těchto většinou drahých, ušlechtilých destilátů, může připadat vznešeně.

Význam inspirace. Člověk může užívat alkohol jako podnět kreativitě. Pro některé lidi může být alkohol dokonce smyslem života. V tomto ohledu bych opět poukázal na tradiční rodinná vinařství, destilérky, pivovary. Celým jejich životem je provázen alkohol a je to pro ně více, než živobytí, je to životní styl, poslání a neustálé studium.³⁸

Myslím si, že o významech, které lidé připisují alkoholu, by mohla být napsána samostatná práce, a i já sám se musím značně omezovat, abych tento odstavec nerozepsal do nepotřebné délky.

3.2 Alkohol jako zprostředkovatel dialogu

David Bohm kdysi napsal, že během posledních dekad se vlivem moderních technologií vytvořila síť komunikací, která umožňuje téměř okamžitý kontakt s celým světem. Přesto mezikulturní komunikace pokulhává. Lidé, žijící v odlišných společenstvích, s rozdílnými ekonomickými a politickými systémy nejsou téměř schopni mezi sebou mluvit bez svárů.³⁹ Jakou má v této problematice roli alkohol?

Alkohol v mnoha případech odbourává zábrany, a tak se stává, že se lidé oprošťují od studu, stereotypů, jsou více otevření a nevadí jim říkat věci, které by za střízlivého stavu neřekli. Alkohol má univerzální vlastnosti a složení, o kterém je možno vést dialog kdekoli na světě a také se tak tomu děje. Může to být společným tématem konverzace, navíc po jeho užití může odpadnout bariéra stojící v cestě vedení dialogu. Vědci také zjistili, že má alkohol pozitivní dopad na

³⁸BUDINSKÝ, Václav. *Ať žije alkohol aneb přítel a lék*. Praha: Agentura Lucie, spol., 2010. ISBN 978-80-87138-24-3. Str. 18-24.

³⁹BOHM, David. *On dialogue*. New ed. London: Routledge, 2013. ISBN 9780415854702. Str.10-12.

rozvázání jazykových schopností. Je známo, že alkohol vede k přehnané sebedůvěře a přebujelému sebehodnocení, z čehož mi ve vztahu k rozvazování jazykových umů vyvěrá otázka. Mluví lidé opravdu lépe po požití alkoholu, nebo za jejich cizojazyčné schopnosti může tekutá odvaha? Studie vedená pracovníky z Liverpoolské Univerzity ukazuje, že schopnost bilingvních řečníků mluvit druhým jazykem je opravdu lepší poté, co konzumují nízkou dávku alkoholu.⁴⁰

Mám-li vycházet z vlastní zkušenosti, je pravdou, že v řadách studentů je alkohol jedním z hlavních stavebních kamenů navazování kontaktů a poznávání nových lidí. Z výpovědi řady studentů, kteří absolvovali výměnný studijní pobyt, jako je například Erasmus, je patrné, že uvítací oslava v řadě případů pomohla rozbírat socio-kulturní bariéry mezi rozdílnými zahraničními studenty a alkohol mimo jiné pomohl zábavě a konverzaci.

Ze své vlastní zkušenosti z druhé strany barikády (myšleno z pozice za barem), mohu konstatovat, že lidské a kulturní rozdílnosti, včetně rozdílných chuťových pohárků a čichových vjemů, nabízí otevřený prostor k rozvinutí konverzace. Je zajímavé pozorovat a poslouchat konverzace lidí z rozdílných kulturních sfér nad stejným druhem alkoholu, přičemž vzniká plodná konverzace na základě rozdílného náhledu a názoru na danou tekutinu. V nedávné době jsem byl uchvácen kombinací a vyvážeností jednoho alkoholického nápoje natolik, že se stal středem mého doporučování. Ve většině případů se opravdu dostal oblíbenosti u lidí, kterým jsem tento nápoj podal, přesto jsem se setkal i s názorem, že páchne jako benzín a tento host nakonec zvolil destilát pro mě absolutně nezajímavý, až nudný. Toto je jen primitivní příklad z široké palety podnětů, které dokážou vytvořit velice zajímavé konverzace v barovém prostředí.

⁴⁰ RENNER, Fritz, Inge KERSBERGEN, Matt FIELD a Jessica WERTHMANN. Dutch courage? Effects of acute alcohol consumption on self-ratings and observer ratings of foreign language skills. *Journal of Psychopharmacology* [online]. 2017, **32**(1), 116-122 [cit. 2018-03-06]. DOI: 10.1177/0269881117735687. ISSN 0269-8811. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0269881117735687>

3.3 Alkohol a společenské postavení

„Alkohol je plný rozporů. Je euforický a depresivní, je to jed a medicína. Právě proto diskutování o alkoholu a jeho místě ve společnosti a kultuře vytváří mohutnou debatu a nesouhlas. Stává se velmi často, že přehlízíme fakt, že alkohol je kulturní artefakt, který nám v podstatě vytváří obraz o společnosti. Konec konců alkohol hraje zásadní roli při budování, nebo naopak boření sociálních norem. Alkohol může být jakousi identifikační značkou, která označuje náš status ve společnosti.“⁴¹

Požívání alkoholu je z podstaty sociální akt s určitým sociálním kontextem. Řada antropologů vidí řešení efektivní kontroly užívání alkoholu, skrze socializaci jednotlivců.⁴² Okolo tohoto tvrzení mi však vyvstává řada otázek. Podívejme se kupříkladu na roli alkoholu u dospívajících. Nachází-li se dospívající v krajně společenském postavení (za předpokladu, že je abstinent), může mít větší tendence tíhnout po zapadnutí do společenského kruhu svých vrstevníků natolik, že postupně z abstinence inklinuje k požívání alkoholu. Alkohol v tomto období lidského života může vytvářet různé konstituce přátelství. Spojení mezi užíváním alkoholu a praxí vytváření přátelství vytváří silný nátlak na mladistvé a může stát i za jejich sociálním statutem. Ať už jako společensky oblíbeného, nebo outsidera.⁴³ Pokud bychom parafrázovali slavný Descartův výrok „myslím, tedy jsem“ (což poukazuje na racionalitu) na „piji, tedy jsem“ (v tomto případě by to vyjadřovalo pokus o asimilaci), pravděpodobně bychom udeřili na hlavičku vytváření svých lidských ideálů těchto dospívajících. Bohužel se často setkáváme s tím, že opravdu není důležité nakolik je člověk schopen intelektuálně myslet, jako kolik toho dokáže vypít a řídit zábavu, aby měl vysoké společenské postavení mezi svými vrstevníky.

Ačkoliv z řady výzkumů se může zdát alkohol jako skvělé vodítko k získání lepšího statusu, může alkohol mít přesně opačný opak. Na druhé straně stojí

⁴¹ BLACK, Rachel. *Alcohol in Popular Culture: An Encyclopedia*. Santa Barbara, California: Greenwood, 2010. ISBN 978-0313380488. Str. 13. (vlastní překlad)

⁴² DOUGLAS, Mary. *Constructive drinking: Perspective on Drinking From Anthropology*. Vol 10. London: Routledge, 1987. ISBN 0-415-29113-5. Str. 3-4.

⁴³ MACLEAN, Sarah. Alcohol and the Constitution of Friendship for Young Adults. *Sociology* [online]. 2014, 50(1), 93-108 [cit. 2018-02-19]. DOI: 10.1177/0038038514557913. ISSN 0038-0385. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0038038514557913>. Str. 1-16.

nemocní lidé s diagnózou alkoholismus, kteří jsou na okraji společnosti kvůli své posedlosti po alkoholu.

Dle některých autorů lidská společnost prochází evolučním procesem, který postupuje od jednoduchosti ke komplexnosti (stejně tak je tomu i u alkoholu), což vede k odosobňování vztahů, zastínění připsaných postavení a lidské postavení je formováno velkým počtem právě připsaných postavení.⁴⁴

Nerad bych však předešlých několik vět zobecňoval jako všeobecně platné pravidlo. Předešlé nastínění získávání a ztrácení statusu je dohnané ad extremum. Jsem si jist, že existuje množství lidí, kteří by vyšší sociální status připisovali právě abstinentům. Měl-li bych to znovu dohnat do extrému, pak takovým příkladem mohou být i kupříkladu alternativní skupiny, jako straight edge a další.

3.4 Alkohol, identita, gender

Jak je z předešlého textu patrné, alkohol má silné postavení ve společenském životě. Aby bylo možné lépe pochopit užívání a následky užívání alkoholu, musí být také pochopeny kulturní vlivy a rozdíly mezi muži a ženami.

„(...) napříč celým světem mají muži v porovnání s ženami větší tendence k pití alkoholu, razantně vyšší spotřebu alkoholu a způsobují více problémů tím, že alkohol požívají. Tento genderový rozdíl je jedním z pár univerzálních genderových rozdílů lidského sociálního chování, platný po celém světě.“⁴⁵ Důvodů k tomuto genderovému rozdílu může být několik. Jedním z adeptů na vysvětlení se nabízí biologicky rozdílná predispozice mužů a žen. Ženy nemají takový objem tělesné vody jako muži a mají nižší míru žaludečního metabolismu, což způsobuje, že ženám stačí menší množství alkoholu než mužům, aby se u nich projevil stejné efekty alkoholu v těle. U žen je také mnohem větší pravděpodobnost nežádoucích účinků jakou jsou kocoviny, a také tolik neinklinují riskantním a špatně kontrolovaným behaviorálním rozhodnutím na základě užití alkoholu jako muži, což může potlačovat spotřebu.

⁴⁴ MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-53-2.

⁴⁵ WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Alcohol, gender and drinking problems: Perspectives from low and middle income countries*. 2005. Ženeva: WHO Press. ISBN 9241563028. Str. 1. (vlastní překlad)

Stejně tak jako k biologickým predispozicím, se někteří antropologové přiřklánějí k rozdílnostem predispozic k alkoholizmu a behaviorálním problémům s alkoholem spojeným na základě etnického a rasového původu.⁴⁶ Patří to pravděpodobně k nejkontroverznější teorii v historii výzkumu účinků alkoholu. Sám tuto teorii pokládám za neobjektivní, neboť tyto teorie byly zkoumány na základě působnosti alkoholu na metabolismus u „bílých, orientálních, indiánů a eskymáků“, a to bez předporozumění běžného užití alkoholu těchto společností. Za neobjektivitu tohoto tvrzení považuji fakt, že není možné porovnávat jednotlivé společnosti na základě stejného množství alkoholu na jedince, bez pochopení jejich společenských a kulturních okolností.

Některé genderové rozdíly v souvislosti s užíváním alkoholu jsou kulturního původu. Různé kultury a společnosti používaly spotřebu alkoholu jako cestu jak odlišit, symbolizovat a regulovat roli pohlaví. Gender je pravděpodobně nejrozšířenější část naší identity, ve které hraje alkohol zjevnou roli. V minulosti měly ženy primární roli dodavatelů a výrobců alkoholu, převážně konzumovaného muži, což jim dávalo individuální status.⁴⁷

Z rozdílů v užívání alkoholu může být patrné, jakým způsobem společnosti diferencovaly role pohlaví například tím, že návyky v pití alkoholu zvýrazňovali maskulinitu, nebo zakazovaly ženám požívání alkoholu v souladu s podřazeností žen. Kupříkladu v některých částech Latinské Ameriky je udáván koncept mechanismu, který předpokládá, že muži se snaží vypadat více maskulinně a pití většího množství alkoholu je jedním ze způsobů jak toho docílit.⁴⁸ Často také docházelo k rozdílnosti míst, ve kterých bylo umožněno požívat alkoholické nápoje mužům a ve kterých ženám. Mužské a ženské návyky užívání alkoholu pomáhají odkrývat otázky, jak a proč se společnosti snaží, aby se ženy a muži chovali jinak.⁴⁹

Z výzkumu publikovaného v lékařském magazínu BMJ, je patrné, že potírání rozdílů mezi muži a ženami v posledních letech, má za následky vyšší spotřebu

⁴⁶ DOUGLAS, Mary. *Constructive drinking: Perspective on Drinking From Anthropology*. Vol 10. London: Routledge, 1987. ISBN 0-415-29113-5. Str. 28.

⁴⁷ DIETLER, M. (2006). Alcohol: Anthropological/Archaeological Perspectives. *Annual Review of Anthropology*, 35(1), 229–249. <https://doi.org/10.1146/ANNUREV.ANTHRO.35.081705.123120>. Str. 236.

⁴⁸ HOLCNEROVÁ, Petra. (2010). *Vzorci užívání alkoholu ve vybraných kulturách*. Centrum adiktologie, PK 1.LF UK v Praze a VNF v Praze. Výukový text. Str. 160.

⁴⁹ WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Alcohol, gender and drinking problems: Perspectives from low and middle income countries*. 2005. Ženeva: WHO Press. ISBN 9241563028. Str. 1.

alkoholu u žen. Už neplatí pravidlo, že muži mají vyšší platy, více času a větší spotřebu alkoholu než ženy. S vylepšováním společenského statusu ženy ve společnosti se vytváří více příležitostí k pití alkoholu, stejně tak jako kvůli stále většímu odkládání mateřství. Tím se role a identita ženy razantně mění a bourá historicky zakořeněné stereotypy.⁵⁰

4 Alkohol v globálním měřítku

Alkohol již dlouhou dobu není jen součástí jednotlivých kultur. Dnes jsou veškeré druhy dostupné téměř v každé části světa a již téměř neexistuje alkoholický nápoj vyráběný pouze jednou kulturou. Nejlépe bych to asi opět ilustroval na příkladu z vlastní praxe, který není nijak ojedinělý: *„V pražském baru, uprostřed Evropy, konzumuje Asiat, jeho oblíbený kolumbijský gin. Původně holandský nápoj, převzatý a osvojený Brity během válečného konfliktu, rozšířený až do míst pro výrobu ginu zcela netradičních. Propojení světa alkoholu s geografickým světem je opravdu obrovské, jak můžeme vidět i na tomto zcela jednoduchém příkladu.“*

Navážu pár větami o místě, které nám nastínil předešlý příklad – o baru. Bar je místo, které dává prostor setkávání, utváření nových vztahů, navazování přátelství i místem svárů. Je to velice zajímavé místo potírající rozdíly a rozmanitosti, stejně tak jako je zdůrazňuje. Většinou se při slově bar vybaví koktejly. Koktejly vznikají smícháním dvou a více alkoholických nápojů, což jim dává naprosto novou identitu a vznikne zcela nový druh. Každá z těchto složek koktejlu může mít své vlastní sociokulturní významy, specifické historické ukotvení či rozličné způsoby užití, a přesto se mohou skvěle doplňovat a tvořit dokonalou harmonii. V opačném případě, smícháním nevhodně se doplňujících druhů alkoholu, vznikne chuťově špatný, až nepoživatelný koktejl. A není tomu snad obdobně i mezi uživateli těchto koktejlů? S velkou dávkou odvahy a představivosti to může evokovat výzvy multikulturalismu současné doby.

⁵⁰ BMJ. Birth cohort trends in the global epidemiology of alcohol use and alcohol-related harms in men and women: systematic review and metaregression. *BMJ* [online]. , 1-13 [cit. 2018-02-17]. Dostupné z: <http://www.bmj.com/company/the-story-of-bmj/>

V dnešní době jistě můžeme považovat za obrovskou výhodu možnosti nepřeborného množství alkoholických nápojů. Ale za událostmi, u kterých bylo umožněno šíření alkoholu, stojí i historicky tragické události, které měly neblahý dopad na životy lidí, rozpad hodnot, vývoj i téměř úplný zánik některých kultur.

4.1 Kolonialismus, dopady na kulturní změny a rozvoj alkoholu

Počátek kolonialismu datujeme s dobou takzvaných objevných plaveb v patnáctém až šestnáctém století a kolonialismus hraje zásadní roli v historii alkoholu, který přinášel alkoholické nápoje na místa nově objevených území a představovalo jej tak nově objeveným obyvatelům. Abychom pochopili roli alkoholu v této oblasti, je třeba ho chápat jako ekonomický, kulturně vžitý prvek působící na kultury jiné.

V některých oblastech Latinské Ameriky byly alkoholické nápoje známy ještě před obdobím kolonizace. Například v aztéckém Mexiku používali fermentované šťávy z agáve pod názvem „Pulque“. Tento nápoj, který se mimochodem udržel v tradici, až do dnešní doby a tehdy byl užíván jako zdroj výživy. Jediní, kdo tento nápoj mohli užívat za účelem navození opilosti, byli kněží a mužské staršovstvo. V incké kultuře zase znali pivo, které připravovali z kukuřice pod názvem chicha.⁵¹ (Mimochodem i tento alkoholický nápoj se uchoval do dnešní doby a má mnoho variací přípravy a úpravy. V podstatě každá země si ho více, či méně upravuje dle sebe. V dnešní době se s tímto alkoholickým nápojem můžeme setkat v Bolívii, Ekvádoru, Salvadoru, Hondurasu, Peru, Venezuele a dalších).

Pohlédneme-li však na národy v Oceánii a většinu národů Severní Ameriky, zde alkoholické nápoje ve většině případů známy nebyly. Alkoholické nápoje jim byly představeny poprvé prostřednictvím kolonizátorů. V této době kolonizace, kdy většina původních obyvatel musela čelit markantním změnám jejich životního stylu, se doposud neznámý či silnější alkohol stal takzvanou pomocnou berlou pro přetrvání tohoto období, což vedlo až ke kolosálnímu nadužívání alkoholu. Vliv

⁵¹ HOLCNEROVÁ, Petra. *Alkohol: Historie*. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Výukový text. Str. 11.

tohoto nadužívání lze sledovat u původních obyvatel USA a Austrálie až do dnešní doby.⁵²

Důležitým okamžikem v historii kolonizace, bylo objevení Ameriky. Je to také důležitý mezník v historii alkoholu a dá se na něm názorně ilustrovat vliv alkoholu na původní obyvatele. Alkohol podněcoval vzorce chování doposud nepoznané pro tyto kultury, a jak nastíním v pozdější části této práce, mělo to razantní následky.

Druhá velká vlna kolonializmu, která přichází v osmnáctém až devatenáctém století, změnila světovou politickou mapu, a to především v Africe, Jižní Asii a Austrálii. Evropské země si zabíraly Afriku pod své vlajky a většina z těchto zemí nabyla svou nezávislost až v polovině dvacátého století. Stejně jako v případě osídlení Ameriky, i tyto kolonizace razantně změnily životy domorodců. Na rozdíl od původních obyvatel Ameriky, domorodci těchto kontinentů nebyli tak neznalí v oblasti alkoholu. Docházelo k duální produkci alkoholu. Na jedné straně nové druhy alkoholu, dovezeného kolonizátory, na druhé straně respekt k původním druhům alkoholu, především piva. V tomto období rapidně vzrůstá mezinárodní obchod s alkoholem, což jedným přinášelo bohatství, zatímco druhým vážné sociální problémy.⁵³

Africký kontinent (stejně jako ostatní kolonizovaná území) se stal domovem mnoha rozdílných způsobů produkce, prodeje, spotřeby a regulace alkoholu během kolonizačního období. Byla zde sociální bariéra, ze které ústil vznik barů pouze pro lidi s bílou barvou kůže. Byl to projev rasové nadřazenosti nad původními obyvateli. Alkohol formoval nejenom životy původních obyvatel, ale měl vliv i na konstrukci genderové identity. V mnoha místech Afriky byla výroba piva výhradně ženskou prací, kdežto v jiných společnostech to byla ryze mužská záležitost. S rozmachem prací, jako práce v dolech a těžba, které přišly s kolonizačním obdobím, stoupala poptávka po alkoholu. Tuto práci většinou vykonávali muži a výsledkem bylo, že domorodé ženy, které vyráběly pivo,

⁵² HOLCNEROVÁ, Petra. *Alkohol: Historie*. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Výukový text. Str. 11.

⁵³ HAMES, Gina. *Alcohol in World History*. Abingdon: Routledge, 2012. ISBN 978-0415311519. Str. 46.

dostávaly vlastní peníze z prodeje alkoholu horníkům. Tak se ženy stávaly ekonomicky nezávislé na svých mužích, což nabourávalo tradiční genderové role.⁵⁴

Obě kolonizace však měly důležité dopady na rozvoj alkoholických nápojů. Každá z kolonizátorských skupin, přinesla do světa alkoholu svoje socio-kulturní zázemí, které razantním způsobem reflektuje do výroby alkoholu. Pro laickou veřejnost například může existovat rum a jenom jeden rum. Zkušený a vzdělaný barman nebo alkoholový nadšenec však dokáže v rumu nalézt stopy neustále se opakujících algoritmů jednotlivých společností. Takovýto člověk je schopen během takzvané slepé degustace říci, kým pravděpodobně byla kolonizována země, ze které rum pochází. Španělé mají své alkoholické nápoje rádi sladší, proto v oblastech jako je Venezuela, k základu rumu patří větší obsah melasy a medu, než v jiných zemích a takovýchto příkladů, jak kolonizace změnila směr vývoje alkoholický nápojů, je mnoho.

4.2 Globalizace alkoholu

Nejenom prostřednictvím kolonialismu se alkohol rozšiřoval. Dalším z důvodů masivního šíření pro jednu kulturu typických alkoholických nápojů do jiných byly i válečné konflikty. Kupříkladu britští vojáci bojující v Nizozemí objevili místní pálenku jalovce. Tuto příhodně pojmenovanou „holandskou statečnost“ pili, aby se udrželi duševně silní. Tento nápoj si odvezli domů a pro sebe si název „jenever“ zkrátili na „gin“. Poté se gin dostával do dalších částí světa.

Globalizace alkoholu zasáhla i do populárně-volnočasového spektra lidských životů. V dnešní době se setkáváme s alkoholem, jakožto důvodem překročení hranic jejich domoviny. I alkohol spadá do turismu a jsou pořádány turistické zájezdy za účelem poznávání nejen nových druhů alkoholu, ale i poznávání odlišných kultur v souvislosti s jejich kulturními návyky pití alkoholu. V oblasti alkoholu došlo k tomu, co Eriksen označoval za glokální. Různé kulturní návyky jsou šířeny v souladu s šířením samotné tekutiny. Velkou oblíbenost zaujímají ve společnosti festivaly alkoholu. Festivaly však nejsou výdobytkem poslední doby. Již

⁵⁴ HAMES, Gina. *Alcohol in World History*. Abingdon: Routledge, 2012. ISBN 978-0415311519. Str. 82.

Germáni měli pivo ve středověku natolik v oblibě, že pořádali pivní slavnosti, které se udržely do dnešní doby v podobě Oktoberfestů v dnešním Německu, což způsobuje to, že je Německo v očích ostatních národů spojené s pivní kulturou. Festivaly slouží jako taková dočasná multikulturní centra, ve kterých se schází lidé z nejrůznějších koutů světa za společným účelem. Alkohol v tomto případě potírá rozdílnosti a umožňuje účastníkům užívat si tento zážitek bez ohledu na to, jakého jsou vyznání, barvy pleti...

4.3 Alkohol v rámci světové ekologie

Mnoho lidí si pravděpodobně ani neuvědomuje, jaké následky za sebou nese příprava jejich oblíbeného nápoje. A jaký neblahý dopad může mít i takový menší, český pivovar, na světovou ekologii.

V odvětví výroby alkoholu dochází k významnému poškození životního prostředí, kvůli kontaminaci vody, emisím skleníkových plynů, vysoké spotřebě energie, nesprávné likvidaci průmyslových odpadů a vysokému přispíváním skládkám. Výrobci alkoholu v USA dokonce ročně vyprodukují takové množství skleníkových plynů, které je ekvivalentní 1,9 milionu amerických domácností.⁵⁵

Nejmarkantnější škody alkoholového odvětví lze vnímat ve vztahu s vysokou spotřebou pitné vody, která je základní složkou alkoholických nápojů. Pro představivost, na přípravu 1 gallonu tequily (3,8 litru) je spotřebováno 18 litrů vody, ze které se stává tekutý odpad naprosto nežádoucí ve vztahu k životnímu prostředí. Takto vyprodukovaný tekutý odpad je natolik kyselý, že dostane-li se do půdy, půda se stane nevhodnou pro zemědělství a dostane-li se do vody, voda se stává toxickou.⁵⁶

Budeme-li hledat nejvíce ekologicky přátelskou alkoholickou tekutinu, pak se obrátíme ke kořenům alkoholických nápojů, k vínu. Víno spotřebovává nejmenší

⁵⁵ SARGENT, Matthew, Michael HESS, Konnor KENNEWEG, Jonathan BINGAMAN a Feng YU. *Environmental Sustainability of Alcohol Industry: Production and Manufacturing of Alcohol: A Sustainability Description*[online]. Miami University, 2014 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: https://www.academia.edu/11332855/Environmental_Sustainability_of_Alcohol_Industry

⁵⁶ SARGENT, Matthew, Michael HESS, Konnor KENNEWEG, Jonathan BINGAMAN a Feng YU. *Environmental Sustainability of Alcohol Industry: Production and Manufacturing of Alcohol: A Sustainability Description*[online]. Miami University, 2014 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: https://www.academia.edu/11332855/Environmental_Sustainability_of_Alcohol_Industry

procento pitné vody v porovnání s dalšími druhy alkoholu, a to především proto, že samotné hrozny již vysoké procento vody obsahují.

Naštěstí se starost o ekologické následky a zdravé životní prostředí reflektuje i do této sféry a čím dál tím více palíren, vinařství a pivovarů se snaží hledat alternativní cesty, jak co nejefektivněji snížit negativní dopady na životní prostředí. Tyto podniky se snaží razit tuto osvětu i mezi samotné prodejce jejich nápojů za účelem co nejlepšího možného výsledku. A musím z vlastní zkušenosti říci, že se to poměrně dobře začíná odrážet i v gastronomické sféře. Barové a restaurační podniky se snaží v poslední době eliminovat neekologické prvky ve svém inventáři a volí naopak produkty, které jsou lehce, nebo lépe recyklovatelné.

Opět se vrátím trochu do prostředí, které je mi známé a ukážu to na příkladu z barmanské scény. Během barmanských soutěží se již dávno dobu nesoutěží pouze o namíchaný drink (na takovéto akci nenaleznete drink, který by neměl nejlepší světové parametry), ale hodnotí se mimo jiné také etika jednotlivců a použité nástroje a suroviny právě ve vztahu k ekologii. Automaticky by byly stržené body komukoliv, kdo by použil plastová brčka, nebo obdobnou věc mající špatný vliv na životní prostředí. To se přenáší právě i do jednotlivých podniků, ze kterých se (nemluvím-li o nádražní restauraci) pomalu ale jistě tyto pomůcky vytrácí.

V posledních letech se stává populární prezentovat své alkoholické produkty jakožto ekologicky přátelské, kupříkladu v láhvích s vysokým procentem recyklovatelnosti, nebo přispívat procenty z prodeje na charity, nadace a na životní prostředí. Samozřejmě, nezpochybňuji marketingové strategie za tímto hnutím poslední doby, ale na druhou stranu, alespoň se to pomyslné kyvadlo na minimalizování dopadů na životní prostředí začíná rozhoupávat.

5 Užívání alkoholu v různých kulturách, aneb alkohol v kultuře, nebo kultura alkoholu?

Podle Kate Foxové, spoluředitelky centra výzkumu sociálních problémů, jsou účinky alkoholu na chování určovány kulturními pravidly a normami, nikoli chemickými účinky etanolu. Existuje obrovské množství kulturních variací v tom, jak se lidé chovají, když pijí alkohol. V některých společnostech (například Spojené království, USA, Austrálie a části Skandinávie), které antropologové nazývají "ambivalentní" pitné kultury, je pití spojeno s odtlumením zábran, neadekvátní změnou sociálního chování, agresí, promiskuitou, násilím a antisociálním chováním.

Existují další společnosti (například latinská a středomořská kultura, a ve skutečnosti převážná většina kultur), kde pití nesouvisí s tímto nežádoucím chováním. Kultury, kde alkohol je jen morálně neutrální, normální, nedílnou součástí obyčejného, každodenní života – obdobně jako je to s kávou nebo čajem. Tyto společnosti jsou známy jako "integrované" pitné kultury.⁵⁷

V předešlých kapitolách jsem se pokusil nastínit, jakým způsobem alkohol může působit na jedince, společnost a může stát za určitými kulturními změnami. Nyní se pokusím rozklíčovat, jakou roli hraje a hrál alkohol v jednotlivých kulturách, a jaké metody používají tyto kultury ve snaze o redukci.

5.1 Spojené Státy Americké

*„Alkohol je integrální částí Amerického života. Je to normální doprovod většiny společenských událostí a většina Američanů si užívá požívání alkoholického nápoje na běžné bázi“.*⁵⁸ Alkohol razantním způsobem stál u změny povahy a podstaty původních obyvatel, a přesto jako by se nikdo nepoučil z následků alkoholu na jedince. Jaký byl tedy vývoj Ameriky ve vztahu k alkoholu?

Kultura alkoholu se v Americe proměnila s příchodem Evropanů do této oblasti. Před příchodem Evropanů původní obyvatelé Ameriky alkohol prakticky

⁵⁷ FOX, Kate. Viewpoint: Is the alcohol message all wrong?. BBC [online]. 2011 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/magazine-15265317>

⁵⁸ U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE. *Drinking in America: Myths, Realities, and Prevention Policy* [online]. 2002, , 1-8 [cit. 2018-03-13]. DOI: 877-335-1287. Dostupné z: http://www.pire.org/documents/UDETC/other-support/Drinking_in_America.pdf . (vlastní překlad)

neznali. Jsou dochovány známky o existenci některých alkoholických nápojů, podobných piva, ale nutno konstatovat, že tyto alkoholické nápoje se používaly především při ceremoniálech a rituálech. Destilace a užívání silných alkoholických nápojů bylo pro indiány, stejně tak jako pro Evropany zrovna objevená Amerika, zemí neznámou. Zato evropští kolonisté byli alkoholu znalí a na jeho užití zvyklí.⁵⁹ Dokonce na výpravné lodi Mayflower, která se zasloužila o objevení nového světa, bylo více piva nežli samotné vody. Odhaduje se, že na této lodi bylo v kontrastu se čtrnácti tunami vody, čtyřicet dva tun piva a deset tisíc galonů vína.⁶⁰

V první vlně kolonizmu byla spousta Němců, Irů a Angličanů, kteří si do nového světa přiváželi své zvyky, svůj alkohol a také své destilační aparatury. Postupně si v souvislosti s nákladností a vysokou cenou dováženého alkoholu začali vytvářet alkoholické nápoje z nejrůznějších plodin po celém území dnešních Spojených států amerických.

Evropané okamžitě po jejich příjezdu s sebou přivezli plodiny, které poskytovaly prostředky k výrobě jejich alkoholu, především vinné révy. Jelikož alkohol hrál důležitou sociální, výživovou a náboženskou roli pro evropskou kulturu, neúspěch v pěstování vinné révy v podnebí Ameriky dal vytvořit druhům alkoholu doposud nepoznaným. Hojně se začal měnit ráz přírody s výsadbou sadů (především jablečných, ze kterého získávali jablečný mošt), kukuřice a ječmene z kterých začali produkovat první whisk(e)y.⁶¹

Evropané, kteří přijeli do Severní Ameriky v 16. století, už byli těžkými uživateli alkoholu. V roce 1770 průměrný kolonizační Američan konzumoval okolo 3,5 galonu (13,25 litru) alkoholu za rok, tedy dvakrát více, než je tomu dnes. To mělo katastrofální dopady na původní obyvatele Ameriky a dostalo se to do bodu, který popisuje historik Dr. W. J. Rorabaugh: *„Alkohol byl v americké společnosti všude přítomný, překračoval regionální, sexuální, rasovou a třídní linii. Američané pili doma i v zahraničí, sami a společně, v práci a při zábavě, pili od úsvitu do úsvitu. Taverny byly v noci naplněny veselím, hravostí a pravidelnými požívateli alkoholu. Američané pili před jídlem, během jídla a po jídle. Pili při práci na polích, při*

59 NATIONAL GEOGRAPHY. *Indiány neporazil střelný prach, ale ohnivá voda. A ničí je dodnes.* [online]. 2012 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/indiany-neporazil-strelny-prach-ale-ohniva-voda-a-nici-je-dodnes.html>

⁶⁰ LEE, Henry. *How dry we were: prohibition revisited.* Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, c1963. Str 15. (vlastní překlad)

⁶¹ BLACK, Rachel. *Alcohol in Popular Culture: An Encyclopedia.* Santa Barbara, California: Greenwood, 2010. ISBN 978-0313380488. Str. 15.

*cestování, pili v mládí, a pokud dlouho žili, pili také ve stáří. Pili při formálních událostech stejně tak jako pili bez důvodu. Americkým pozdravem se stalo: „Pojďte pane, dáme nejdříve panáka(...)“.*⁶²

A opravdu, kolem roku 1770 mnoho Američanů začínalo svůj den se sklenkou alkoholického nápoje a pokračovalo v pití alkoholu během každého jídla. Pili lidé všech věkových skupin, dokonce i batolata, která si užívala sladké usazeniny punče svých rodičů.

Během Americké revoluce, která probíhala mezi lety 1765 a 1783, si Britové začali uvědomovat závažnost situace a odmítli zásobovat vytvořené kolonie rumem. Tento potenciál byl uhašen, neboť v oblastech Kentucky a Ohio byl dostatek kukuřice, která se snadno dala transformovat do podoby whisk(e)y. Farmáři začali produkovat tak obrovské množství whisk(e)y, že se dokonce stala levnější než pivo, káva, nebo mléko. Původní idea se tedy obrátila nikoliv ku prospěchu, ale ku škodě. Spotřeba ještě vzrostla a kolem roku 1830, každý obyvatel Ameriky starší patnácti let vypil více než 7 galonů (26,5 litru) alkoholu za rok. Místo ranní pauzy na kávu Američané přestali pracovat v 11 hodin dopoledne, aby pili. *„Spousta práce skončila ve stavu nedokončeném, ale v tomto pomalém tempu předindustriálního období to nebyl zas tak velký problém“.*⁶³

Nový anglický ministr deklaroval veřejné opilství za hřích, přesto však nebyl proti alkoholu všeobecně. Popravdě puritáni nazývali alkohol „dobrým stvořením Božím“. Ne všichni však byli zastánci rozšířeného opilství a především protestanští představitelé varovali, že pití vede k problémům a vyžadovali totální abstinenci.

Stát Massachusetts v roce 1838 zakázal prodej tvrdého alkoholu, ale jeho zákony byly natolik nedokonalé, že byly snadno obcházeny. Zákony z Massachusetts a další státní zákazy byly tedy neúčinné, ale hnutí za střídmost zůstávalo společensky silné a do roku 1850 polovina populace přestala pít úplně, až došla Amerika do bodu prohibice, které bude věnována pozornost v následující pasáži.⁶⁴

⁶² RORABAUGH, W. J. *The alcoholic republic, an American tradition*. New York: Oxford University Press, 1979. ISBN 0195025849. Str. 20-21. (vlastní překlad)

⁶³ RORABAUGH, W. J. Alcohol in America. *OAH Magazine of History* [online]. Oxford University Press, 1991 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <https://daily.jstor.org/a-brief-history-of-drinking-alcohol/> . Str 17-19. (vlastní překlad)

⁶⁴ RORABAUGH, W. J. Alcohol in America. *OAH Magazine of History* [online]. Oxford University Press, 1991 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <https://daily.jstor.org/a-brief-history-of-drinking-alcohol/> . Str 17-19. (vlastní překlad)

Vraťme se ještě zpět k dopadu alkoholu na původní obyvatele Ameriky, který pro tuto práci má hlubší podstatu. Jak jsem již zmínil, alkohol byl pro původní obyvatele Ameriky velkou neznámou a přirozeně i oni chtěli objevovat tyto neznámé tekutiny. Pro indiány byl alkohol poměrně nedostupnou komoditou a tak byli ochotni platit za něj velkými částkami. Nikoliv však v penězích, ale v naturáliích nebo zlatě. Kolonizátoři brzy poznali rozdílnosti ve snášení alkoholu mezi indiány. Vypozorovali, že indiáni snášeli alkohol podstatně hůře nežli oni, čehož začali využívat. Obchody mezi původními obyvateli a kolonizátory se odehrávaly především nad lahví alkoholu, kterou obchodník ochotně nabídl zdarma. Indiáni se rychle opili a kvůli neznalosti tohoto stavu se nechali snadno napálit. Pro kolonizátory bylo výhodné vyvolávat závislost na alkoholu u indiánů a udělat z nich své dlouhodobé zákazníky a podmanit si je tak ještě více.

Jak již bylo řečeno, kolonizátoři (tvoření většinou prostým lidem), měli sami spoustu problémů s alkoholem. Indiáni tento způsob poměrně rychle okopírovali, a tak se tyto návyky stále více dostávaly mezi indiány.

Alkohol neničil indiány jen po stránce fyzické a finanční, ale i po stránce psychické. Je známo, že mnoho lidí ve zhoršené psychické situaci hledá útěchu v lahvi a v této nově vzniklé situaci tuto cestu volilo velké množství indiánů. Alkohol má na indiány mnohem horší účinky a je asi pětikrát větší šance, že vznikne nějaká psychická porucha než u jiného Američana. A také s příchodem Evropanů přišlo na tento kontinentu i množství infekčních nemocí a během let 1400-1800 připravili epidemie z Evropy asi 90 procent původních obyvatel o život. *„Únik do alkoholem vyvolaných stavů se stal cestou, jak se nezbláznit, když při epidemiích neštovic, osypek nebo tyfu vymíraly celé kmeny(…).“*⁶⁵

Po kolonizaci Ameriky byla opilost mezi bílými považována za pochybení jednotlivců, kdežto opilost původních obyvatel byla interpretována z hlediska méněcennosti rasy. Vznikly mýty o ohnivé vodě, které špatně interpretovaly vztah indiánů alkoholu. Tyto mýty prohlašovaly, že indiáni mají přirozenou touhu po alkoholu, jsou náchylní k závislosti a nemohou tyto problémy vyřešit sami.⁶⁶ V

⁶⁵ NATIONAL GEOGRAPHY. *Indiány neporazil střelný prach, ale ohnivá voda. A ničí je dodnes.* [online]. 2012 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/indiany-neporazil-strelny-prach-ale-ohniva-voda-a-nici-je-dodnes.html>

⁶⁶ NATIONAL GEOGRAPHY. *Indiány neporazil střelný prach, ale ohnivá voda. A ničí je dodnes.* [online]. 2012 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/indiany-neporazil-strelny-prach-ale-ohniva-voda-a-nici-je-dodnes.html>

proroctvích kmene Zuniů se ale lze dočíst něco jiného. Zuniové varovali před alkoholem a bílým lidem: „*Před mnoha lety, kdy naši prarodiče předvídali, jaká bude naše budoucnost, tak mezi sebou mluvili o proroctvích a předávali je dětem. Města se budou zvětšovat a upadat na nejnižší úroveň. Objeví se pijáci temných nápojů, kteří budou říkat nesmysly a hrubé věci. Tehdy už bude konec nablízku. Obyvatel bude tolik, že už je země nebude schopna pojmout. Kmeny se promísí. Temné nápoje, které budou pít, způsobí, že lidé mezi sebou budou bojovat. Rodiny se rozpadnou; otec bude stát proti dětem a děti proti němu(...)*“.⁶⁷

K plnému pochopení rozsahu následků, které alkohol napáchal na původních obyvatelích, by bylo třeba pochopit plně jejich komplexní, celoživotní filozofii, zcela odlišnou od jakéhokoliv náboženství.

5.1.1 Experiment prohibice v USA

O úplný zákaz alkoholických nápojů se snažily některé skupiny již před první světovou válkou. Takovým příkladem byl Svaz křesťanských žen, což byla nátlaková skupina, která požadovala zákaz pití a distribuce alkoholu z důvodů ničení rodinného života a zvýšené zločinnosti v souladu s užíváním alkoholu. V Americe později došlo k nejznámější světové prohibici.

Když Americká vláda konečně dovedla experiment prohibice do chodu, bylo to z části díky první světové válce, během které americko-německé pivovarské vztahy ochladly. Aktivisté stojící proti alkoholu varovali, že pivovary používaly obilí, které bylo potřebné pro válečné úsilí. Americký kongres poté nastolil suchý zákon, podpořený 18. dodatkem v ústavě.⁶⁸ Prohibice byla odstartována také na základě konfliktu mezi anglosaskými protestanty a katolickými imigranty. Protestanské církve byly především proti pití alkoholu a považovaly katolické imigranty, kteří měli rádi víno, za ničitele čistoty Ameriky.

Samotnému odstranění alkoholu se však nedostalo a ani samotná spotřeba nebyla tak výrazná. Naopak toto opatření vedlo k rozkvětu černého trhu, pašování a potyček v čele s Al Caponem. Vznikalo stále více přechodných palíren, které produkovaly pálenku, známou pod názvem moonshine (měsíční svit – neboť tato

⁶⁷ KALTREIDER, Kurt. *Ten, který loví jeleny: proroctví amerických indiánů*. Praha: Pragma, 2005. ISBN 8072051911. Str. 104.

⁶⁸ RORABAUGH, W. J. Alcohol in America. *OAH Magazine of History* [online]. Oxford University Press, 1991 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <https://daily.jstor.org/a-brief-history-of-drinking-alcohol/>. Str 17-19. (vlastní překlad).

pálénka nedozrává v sudech, tudíž je čirá), která však často byla tak špatná, že způsobovala vážná zdravotní onemocnění jako třeba oslepnutí, nebo smrt. Zajímavě průběh amerického experimentu popisuje ve svých povídkách i spisovatel Jaroslav Hašek, který je literární ikonou české hospodské kultury, když prohibici definuje jako metodu „*jak zvýšiti důmysl a vynalézavost lidskou obcházením zákona.*“.⁶⁹

Prohibice byla vrcholem amerického zločinu a boje mezi lidmi a zákonem. Pašeráctví, korupce politiků a policie. Samotné období prohibice stálo život tisíce lidí, a nutno podotknout, že velká část z nich byla nevinná.⁷⁰ Český politolog Roman Joch komentuje Americkou prohibici slovy: „*Americká společnost byla velmi pokrytecká. Dala si do zákona zákaz pití alkoholu, ale zákaz byl i elitami porušován. Existovaly lodě, které pro bohatší Američany plavaly do mezinárodních vod, kde se potkaly s lodí, která přivezla kubánský rum nebo kanadskou whisky. Boháči si pak v klidu na palubě popíjeli. Americký prezident Harding, který se oficiálně hlásil k prohibici, v Bílém domě sám svým přátelům při hře pokeru naléval bourbon. Demokratický sjezd, který se sešel v polovině 20. let v San Francisku, se opil celý.*“⁷¹

Zpětně je tento experiment komentován jako omyl a počátkem 30. let došlo k jeho zrušení. Zrušení prohibice podporoval fakt, že to naprosto otrásl americkou hospodářskou situací. Naopak po zrušení prohibice se americká ekonomika vzpamatovala, rozjely se pivovary, a to přineslo práci tisícům nezaměstnaných. Americká prohibice ale nebyla úplným omylem. Dnešní americká společnost je poměrně střídmá v souladu s alkoholem, a to především na základě prohibice. I v dnešní době existují na území Spojených států amerických několik okrsků a měst, kde je zakázán prodej alkoholu. Podle výzkumů je dokonce patrné, že dodnes miliony Američanů koncept prohibice podporují, což podporuje fakt, že dle světové zdravotní organizace (WHO), je v této zemi mnohem větší počet abstinentů, než je tomu v jiných rozvinutých zemích.⁷² Ale v konzumních oblastech Ameriky,

⁶⁹ HAŠEK, Jaroslav. *Opilecké historky, aneb, Jak se pívávalo*. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-7340-003-0. Str. 7.

⁷⁰ ČESKÁ TELEVIZE, ČT24. *Prohibice v Americe: Je nejvyšší čas dát si sklenici piva, zavelel Roosevelt* [online]. 2013 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1431374-prohibice-v-americe-je-nejvyssi-cas-dat-si-sklenici-piva-zavelel-roosevelt>

⁷¹ ČESKÁ TELEVIZE, ČT24. *Prohibice v Americe: Je nejvyšší čas dát si sklenici piva, zavelel Roosevelt* [online]. 2013 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1431374-prohibice-v-americe-je-nejvyssi-cas-dat-si-sklenici-piva-zavelel-roosevelt>

⁷² HOLCNEROVÁ, Petra. (2010). *Vzorové užívání alkoholu ve vybraných kulturách*. Centrum adiktologie, PK 1.LF UK v Praze a VNF v Praze. Výukový text. Str. 160.

disponujících velkým přebytkem, je vlivem nastavení společnosti a velkého stresu i nadále poměrně vysoká spotřeba alkoholu.

Přesto se americká prohibice stále reflektuje do současnosti. Je to velký trend v pohostinství a na barové scéně. Existuje velké množství barů stylizujících se do třicátých let amerického chicagského designu. Americká prohibice také stála u zrodu klasických koktejlů, které se stále míchají i v dnešní době a stále se těší velké oblíbenosti. Kupříkladu Long Island Iced Tea je drink svou barvou připomínající ledový čaj, ale v podstatě je složeninou pěti tvrdých alkoholických nápojů, nakombinovaných tak, aby jejich barva po zalití trochou Coca Coly vypadala právě jako ledový čaj. A nejen tak se reflektuje do současnosti. Stále existuje velké procento podomácku pálených moonshine destilátů ze skrytých palíren převážně v hustě zalesněných oblastech. Tato ilegální produkce má na řadě míst dlouholetou historii a v řadě případů je brána za rodinnou tradici, která je předávána po generace.

5.2 Rusko

Alkoholismus v Rusku má dlouholetou tradici a je to rys pro občany Ruska velice typický. Myslím si, že na základě výsledků průměrné délky života ruských občanů, na historických faktech, a dalších ukazatelích, můžeme konstatovat, že v Rusku se jedná o kulturu alkoholu, nikoliv alkohol v kultuře. Podle výsledků z roku 2015 je průměrná délka života ruského, mužského občana 65,45 let. Takto nízká hranice je podle všeho způsobena nejčastěji onemocněním jater, předávkováním alkoholem, nebo smrtelnými nehodami pod vlivem alkoholu.⁷³ Rusko má jeden z nejnebezpečnějších návyků pití alkoholu v Evropě. Ačkoliv se konzumace alkoholu liší podle regionů, v Rusku, jakožto celku, byla v roce 2006 zaznamenána spotřeba alkoholu u občanů starších patnácti let, 10,54 litru za rok.⁷⁴ Čím to tedy je, že alkohol a především vodka se těší tak velké oblibě, a dokonce má i vliv na společenské postavení v Rusku?

⁷³ Life expectancy at birth, male (years). *The world bank* [online]. 2015 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.MA.IN?locations=RU>

⁷⁴ VIOLENCE AND INJURY PREVENTION PROGRAMME, World Health Organization. *Interpersonal violence and alcohol in the Russian Federation* [online]. Rome, Italy, 2006, , 1-23 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <http://www.euro.who.int/en/countries/russian-federation/publications/interpersonal-violence-and-alcohol-in-the-russian-federation.-a-policy-briefing>. Str.1.

Alkohol jako hlavní rys ruského života, byl komentován cestovateli z jiných zemí už od desátého století po Kristu. Záznamy se o tom vedly pravděpodobně především proto, že pití alkoholu v Rusku bylo odlišné od ostatních zemí. V Rusku se pila zejména pálenka (vodka) a to v mnohem vyšší formě, než tomu bylo zvykem jinde. Jinde převažovala konzumace piva a vína, nikoliv pálenek s takto vysokým obsahem alkoholu.

Užívání vodky mělo vždy výhody pro ruskou ekonomiku. To se ještě více umocnilo po roce 1540, kdy Ivan IV. budoval kabaky (označení pro místo, kde se prodávala vodka) v každém větším městě a výnosy šly rovnou do státní kasy. To mělo samozřejmě následky i na vzrůst a vylepšování měst tehdejšího Ruska. Později se kabaky objevovaly i v dalších městech. Šlo o jakousi formu franšizování místním obchodníkům. Takto to fungovalo po desítky let, až se příjmy z alkoholu staly třetinou všech příjmů státu, na počátku dvacátého století.⁷⁵

Jak carský, tak později komunistický režim profitoval na ekonomické výhodnosti prodeje vodky, což byl velmi dobrý zdroj příjmů a přínos pro Rusko. Možná je to právě ten důvod, proč je Rusko spojováno s velkou konzumací alkoholu. Ne, že by tyto režimy nutily občany k pití, ale řekněme, že nedělaly nic proto, aby došlo k regulaci. Naopak pro ně bylo velice výhodné udržovat závislost lidí na alkoholu, neboť snaha o regulaci by znamenala poškození finanční stability.⁷⁶

Během druhé světové války byl alkohol ruským vojákům podáván záměrně, aby zvládli přežít válku, její hrůzy a bojovat ve prospěch politiky Ruska. Často se však stávalo, že v tomto období holdovali alkoholu více, než by měli. I můj praděd zemřel před zraky celé rodiny na konci války rukou opilého ruského vojáka.

V ruské historii byly i snahy o regulaci či dokonce úplné zakázání alkoholu, ale šlo o neúspěšné, nebo jen dočasné řešení. Prvním takovým pokusem byl pokus první bolševické vlády, který měl přesně opačné následky. Po rozbourání omezení, týkajících se alkoholu, se spotřeba vrátila a dosahovala alarmujících výsledků. Poté se Rusko pokusilo ještě několikrát přivést k životu kampaň bojující proti alkoholu,

⁷⁵ MCKEE, Martin. *Alcohol in Russia: Alcohol and Alcoholism* [online]. (Volume 34, 6), 824-829 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/alcalc/article/34/6/824/192703>. Str. 824-825.

⁷⁶ SHRAD, Mark Lawrence. *Vodka Politics: Alcohol, Autocracy, and the Secret History of the Russian State*. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0199755592. Str. 19, 216-236.

včetně nastolení prohibice, ale žádná z nich neměla moc velký úspěch.⁷⁷ Nakonec i zvýšení daní z alkoholu a s tím zvýšené ceny alkoholu se staly kontraproduktivními. Pokud se podíváme zpětně na ruské prezidenty i zde najdeme stopy náklonnosti k alkoholu, v čele s Borisem Jelcinem.

Vysoká spotřeba má nejenom špatný vliv na zdraví, vývoj jedince a ovlivňování společnosti. Ruskou společností prochází i poměrně vysoký výskyt násilí. Na základě studií v Rusku byly objeveny mechanismy spojující alkohol a násilné chování v mnohem vyšší míře než jinde. Alkohol ovlivňuje fyzické a kognitivní funkce a omezuje sebe ovládání. Ruská větší tolerance k násilí a alkoholu, a preference vodky před ostatními alkoholickými nápoji, tak zapříčinila častější vytváření násilí pod vlivem alkoholu.⁷⁸

Možná jedním z dalších faktorů je fakt, že v Rusku je možno alkohol užívat v jakémkoliv věku, můžete ho legálně pít klidně od narození. Problém nastává pouze s koupí alkoholu. Alkohol si totiž může Rus koupit, až po uplynutí věkové hranice 18 let. Jelikož je v Rusku poměrně oblíbená i vlastní produkce alkoholických nápojů a je zde četný výskyt domácích palíren, dochází tak k experimentaci a užívání alkoholu u velmi mladistvých lidí.

Těžko říct, co stojí za ruským alkoholismem. Zda jsou obyvatelé Ruska prostě použiti ve prospěch ekonomicko-politické stability Ruska, čímž si svoji závislost vybudovali, či je to dáno podnebím, nebo je důvod úplně jiný. Tak či onak Lenin kdysi varoval před náboženstvím jakožto opiem lidstva. Odstupem času se však zdá, že si tento národ udělal náboženství z opia, k čemuž by se mohl přiklánět i takový Ludwig Feuerbach, který tvrdil: „nikoliv Bůh tvoří člověka, to člověk tvoří Boha“. A i když Rusko udělalo v poslední době krok vpřed oproti minulosti, stále zde žije až příliš mnoho lidí se závislostí na alkoholu. Možná by se tak dalo říct, že platí pravidlo: „*Pijící Rus = stabilní Rusko*“.

⁷⁷ MCKEE, Martin. *Alcohol in Russia: Alcohol and Alcoholism* [online]. (Volume 34, 6), 824-829 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/alcalc/article/34/6/824/192703>. Str. 825-826.

⁷⁸ VIOLENCE AND INJURY PREVENTION PROGRAMME, World Health Organization. *Interpersonal violence and alcohol in the Russian Federation* [online]. Rome, Italy, 2006, , 1-23 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <http://www.euro.who.int/en/countries/russian-federation/publications/interpersonal-violence-and-alcohol-in-the-russian-federation.-a-policy-briefing>. Str. 2-7.

5.2.1 Experiment prohibice v Rusku

Na území Ruska bylo několik pokusů o takzvaný suchý zákon. První suchý zákon přichází již v letech 1598-1605, kde byl vydán zákaz užívání obilí na výrobu alkoholu z důvodu hladomoru.⁷⁹ Další suchý zákon přichází ve válečném období první světové války. V tomto období byla vodka velmi levná a dostupnost byla obrovská, nicméně byla nastolena prohibice. To mělo za následky obrovský nárůst černého trhu s alkoholem a vlastní produkci alkoholu.⁸⁰ To ale není vše, poté následovaly ještě další protialkoholní kampaně v roce 1958, 1972 a 1985. Rusové sami hodnotí tu z roku 1985 jako nejvýznamnější v ruské historii.⁸¹

Samotný počátek prohibice vypadal velice příznivě a dle statistických údajů prodej alkoholických nápojů klesl o čtyřicet procent po zavedení suchého zákona. Dle statických údajů také zachránil na 1,4 milionu životů. Poté se ale objevil, již z válečného období známý černý trh s alkoholem. Na trhu rapidně ubýval cukr i droždí, suroviny nezbytně nutné k produkci domácích pálenek. Absence alkoholu dokonce nabyla takových rozměrů, že Rusové neváhali sáhnout po voňavkách a dalších prostředcích obsahujících alkohol. Tento zákon se začal odrážet i na celkové ekonomické stránce Ruska a rapidním poklesu veřejných financí. *„Po dvou letech tak ambiciózní plán skončil a suchý zákon označují mnozí Rusové za jednu z největších katastrof moderních ruských dějin.“*⁸²

Další důkazy o neúspěchu kampaně jsou údaje o zločinech spáchaných pod vlivem alkoholu. Z těch vyplývá, že procento lidí odsouzených za zločiny pod vlivem alkoholu rapidně rostlo.⁸³

Po skončení dochází k razantnímu nárůstu spotřeby alkoholu. Toto selhání a zpětný efekt se daly předpokládat. Rozšířené opilství po tomto nezdaru usnadnilo

⁷⁹ČESKÁ TELEVIZE, ČT24. Odnaučit Rusy alkoholu se nepovedlo ani Gorbačovi. *Česká televize* [online]. 2010 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1338103-odnaucit-rusy-alkoholu-se-nepovedlo-ani-gorbacovovi>.

⁸⁰HALL, Jake. A farewell to sobriety: Drinking during the Great War. *War on the rocks* [online]. Texas: The University of Texas System, 2015 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <https://warontherocks.com/2015/05/a-farewell-to-sobriety-drinking-during-the-great-war/>

⁸¹ČESKÁ TELEVIZE, ČT24. Odnaučit Rusy alkoholu se nepovedlo ani Gorbačovi. *Česká televize* [online]. 2010 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1338103-odnaucit-rusy-alkoholu-se-nepovedlo-ani-gorbacovovi>.

⁸²ČESKÁ TELEVIZE, ČT24. Odnaučit Rusy alkoholu se nepovedlo ani Gorbačovi. *Česká televize* [online]. 2010 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1338103-odnaucit-rusy-alkoholu-se-nepovedlo-ani-gorbacovovi>.

⁸³MCKEE, Martin. *Alcohol in Russia: Alcohol and Alcoholism* [online]. (Volume 34, 6), 824-829 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/alcalc/article/34/6/824/192703>. Str. 828.

ekonomické reformy na počátku devadesátých let. Jednalo se tedy opravdu o nezdar, nebo velmi dobré strategické plánování?⁸⁴

5.3 Dánsko

Pronikne-li člověk do té části svého vědomí, ve kterém stereotypizuje ostatní, pak se mu mohou vybavít obrázky spojené s jednotlivými kulturami a alkoholem. Možná si při představě Francie vybaví sklenku vína se sýrem, při představě Česka pivo s klobásou, při představě Ruska lahev vodky a při představě Dánska mohutného Vikinga se severským temperamentem a dřevěným půllitrem piva. A pravděpodobně nebudeme tak daleko od pravdy, neboť vikinské báje mají v této kultuře své zřejmé postavení.

Skål! Slovo pro barmana velice známe, neboť s tímto slovem Dáni pozvedají své sklenice. Právě tímto slovem vám přeji hodně štěstí a hodně zdraví. Na rozdíl od nám známého „na zdraví“, skål má rituální, až mýtickou podstatu. Skål pochází z legend z vikingských epoch Dánska, ve kterém Vikingové vzdávali hold svým bohům prostřednictvím přípitku vína, nalitého do nádob z lebek. Proto je důležité při přípitku koukat druhému do očí, neboť tím dáváte najevo, že si člověka pronášejícího přípitek vážíte. To komentoval i Karel Čapek, který si toho všiml během svých výprav: *„To se pozvedne sklenka s Akvavitem a zváží se nesmírně, rty sevřeny a oči usebrány, jako když se v člověku rodí hluboká myšlenka: nato se silně, ohnivě a poněkud jako v milostném zanícení pohledí do očí Svedna Borberga, vydechne se skol a překlopí se akvavit do hrdla s graciezním úklonem. Je to dost těžké, jmenovitě když se to dělá často a až do dna.“*⁸⁵

Severské státy jsou mezi barmany spojovány s obrovským apетitem, obrovskou konzumací alkoholu a stavy popisovanými jako utržení ze řetězu. Tato práce se však zaměřuje pouze na Dánsko, které má ze všech severských států zdaleka nejvyšší spotřebu alkoholu, a to především platí pro mladé, ve věku od 15-

⁸⁴ JARGIN, Sergei V. Alcohol and Alcoholism in Russia: Insider's Observations and Review of Literature. *Journal of Addiction & Prevention* [online]. University of Russia: Avens Publishing Group, 2016, , 1-6 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <https://www.avensonline.org/wp-content/uploads/JAP-2330-2178-04-0027.pdf>. Str. 2.

⁸⁵ ČAPEK, Karel. *Cesta na sever* [e-kniha, online]. Praha: Levné knihy kMa, 2000 [cit. 2018-03-18]. ISBN 80-86425-58-4. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/pdf/Karel-Capek-Cesta-na-sever.pdf>. Str. 3.

25 let.⁸⁶ Co stojí za tím, že především Dánská mládež je spojena s kulturou alkoholu a s pořekadlem „Pije jako Dán“?

Abychom se mohli přiblížit odpovědi na otázku, proč tomu tak je, že mladiství v Dánsku jsou většími pijáky než jakákoliv mládež v Evropě, musíme se na to podívat z jejich perspektivy. Pití alkoholu je jakousi cestou sociální prestiže, ukotvením genderové identity a neustálým nátlakem od svých vrstevníků.

Dalo by se spekulovat nad tím, zda za nadužívání alkoholu mezi mladistvými v Dánsku může přístupnost a tolerance. V Dánsku si můžete v jakémkoliv obchodě koupit legálně alkoholický nápoj, pokud je vám 16 a více let a legálně si objednat alkoholický nápoj v restauraci či hospodě pod uplynutí 18 roku života. Proto se velké procento mladistvých odebírá k domácím radovánkám, nebo uspořádávají oslavy (párty) pod širým nebem. Dostupnost alkoholu a rodičovské volné nastavení ve vztahu k alkoholu a jejich dětem dávají prostor k domácím oslavám, které jsou jakýmsi centrem vytváření přátelství a sociálních vazeb. Účast, plánování a zprostředkování oslavy je integrální část dospívajícího Dána. Oslavování spojené s opíjením se stalo důležitou strategií pro dosažení sociálního začlenění, statusu a prestiže. Teenageři, kteří nepijí, nebo nepijí kontextuálně předepsaným způsobem, mohou čelit sociálnímu ostrakismu.

Z rozhovorů s rodiči vyplývá, že rodiče považují rodičovskou kontrolu užívání alkoholu jejich dětí za kontraproduktivní a za ztrátu času. Sází raději na společnou důvěru než na nastavování pravidel. Přesto se prokázala umírněnost teenagerů, kteří mají striktně nařízená pravidla od rodičů.

Dánští teenageři jsou pod neustálým nátlakem společnosti nuceni pít (někteří samozřejmě pijí zcela nenuceně) a to tak, že velké množství. Společnost a kultura alkoholu v Dánsku vytváří tak silný nátlak, že vytváří silné propojení mezi pitím a socializací, pitím a popularitou a pitím a sociálním statutem, že to pro dánského teenagera vytváří obraz zcela přirozeného a neškodného alkoholového prostředí a nepřirozeného prostředí, ve kterém se nepije.⁸⁷

⁸⁶ ERIKSEN, Louise a Morten GRØNBÆK. Development in alcohol related harm in Denmark 1990-2005. *NORDIC STUDIES ON ALCOHOL AND DRUGS VOL . 24* [online]. Copenhagen, Denmark, 2006, 2 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1455072507024001501>. Str. 17-27.

⁸⁷ GUNDELACH, Peter a Margaretha JÄRVINEN. Why do Danish teenagers drink so much?. *NORDIC STUDIES ON ALCOHOL AND DRUGS VOL . 24* [online]. Copenhagen, Denmark, 2006, 2, [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://www.nordicwelfare.org/PageFiles/4207/Gundelach%20J%20C3%A4rvinen.pdf>. Str. 221-226.

Dánská populace se sama popisuje jako nejšťastnější společnost na světě a k tomu jim napomáhá hygge. Sám těžko chápu význam hygge pro dánskou společnost, ale jedná se o jakýsi stav blaženosti, teplo, světlo, ke kterému Dánové tíhnou. Hygge je stavěno na pocitovosti, atmosféře, prožitku a sdílení. Je to jakási mysteriózní podstata, jak si užívat všedních dní a přitom z nich vytvořit co nejkrásnější okamžiky. Je to zkrátka Dánský rituál, jak si užívat života. To souvisí i s užíváním alkoholu. Z dotazníkového průzkumu, co si Dánové představují pod pojmem hygge, vyplývá, že 50 % Dánů si tento pojem spojuje právě s alkoholem a více než 35 % s oslavami.⁸⁸

5.3.1 Experiment prohibice v Dánsku

Dánsko je také jedinou ze severských zemí, ve které se dodnes nepodařilo nastolit suchý zákon, ale přesto zde lze najít snahy o zmírnění míry užívání alkoholu. V souladu s Dánskem a prohibicí, můžeme mluvit o jakési skryté, podvědomé prohibici, která se pojí s vysokou daní.

Před rokem 1917 byla průměrná spotřeba alkoholu obdobná jako v dnešní době, ale během tohoto roku byla rapidně zvýšena daň. Během několika měsíců spotřeba jedince spadla z 9,6 na 2,2 litrů alkoholu na jedince za měsíc. Po roce 1950 spotřeba opět vzrostla, i přes stále vysokou daň, a dostala se na číslo 12,8 litru. Takto se průměrná spotřeba pohybovala nahoru a dolů a nikdy se nepodařilo minimalizovat, nebo úplně eliminovat alkohol v Dánském prostředí.⁸⁹

88 WIKING, Meik. *Hygge: prostě šťastný způsob života*. Brno: Jota, 2017. ISBN 978-80-7565-111-2. Str. 68-100.

89 ERIKSEN, Louise a Morten GRØNBÆK. Development in alcohol related harm in Denmark 1990-2005. *NORDIC STUDIES ON ALCOHOL AND DRUGS VOL . 24* [online]. Copenhagen, Denmark, 2006, 2 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1455072507024001S01>. Str. 17-27.

6 Závěr

V první části této práce jsem se snažil pochytit, jakou roli hraje alkohol v historii, společnostech a kultuře.

Došel jsem k závěru, že alkohol existující v naší společnosti po mnoho let se stal každodenní záležitostí, určitými způsoby přesahující všednost. Samotný fakt, jaké alkoholické nápoje požíváme, jakým způsobem ho užíváme, může vypovídat o nás samých, stejně tak jako odkud přicházíme. Poukázal jsem také na to, že alkohol slouží jako nástroj socializace a určování identity člověka. Alkoholický nápoj má v sobě skrytý příběh, který nám při hlubším vhledu dokáže odhalit struktury společnosti, symboliku a sociokulturní zázemí ve kterém alkoholický nápoj vznikl, což nám umožňuje lépe pochopit odlišné společnosti na základě jejich užití alkoholu. Zkrátka nelze soudit lidi na základě užívání alkoholu, bez pochopení všech zákonitostí stojících za užíváním.

Ve smyslu transkulturality alkoholu jsem došel k názoru, že alkohol s člověkem úzce souvisí. V první části této práce jsou nastíněné případy poukazující na to, že prostřednictvím alkoholu lze komunikovat, vytvářet symboly, vykonávat rituální obřady, spojovat se s nadpřirozenem, hledat inspiraci, přátelit se i nenávidět. Alkohol se již po dlouhou dobu v historii a současnosti prolíná jednotlivými národy a společnostmi takovým způsobem, že už možná ani není možné mluvit o národním alkoholickém nápoji, specifickým pouze pro jeden národ. Z toho usuzuji, že alkohol opravdu přesahuje až za hranice, a to nejen těch geografických.

Ve druhé části jsem poukazoval na to, jakým způsobem alkohol působí v jednotlivých kulturách. Díky zpracovávání této práce jsem měl lepší možnost pochopit, že ruský alkoholismus není nějaká přirozená, vrozená charakteristika, ale že za nadužíváním alkoholu v Rusku stojí mnohem více, než si většina myslí. V rámci Spojených států amerických jsem poukázal na to, že alkohol může působit mnohem horším způsobem, než je možno si myslet a jeho přenášení z kultury do kultury může mít až katastrofické scénáře. Pomohlo mi to i lépe odpovědět na mou otázku proč dánská mládež tolik holduje alkoholu. Zdá se, že v Dánsku nejsilněji působí to, co jsem popisoval v kapitole o alkoholu a společenském postavení.

Domnívám se, že se mi podařilo dostat názvu této bakalářské práce a odkryl jsem některé transkulturní aspekty, které v sobě alkohol obsahuje.

Seznam použité literatury a pramenů

Knižní zdroje

LOSKOT, Ing. Karel. *Kronika alkoholu*. Praha, 1940. Zvláštní samostatná příloha časopisu "Spalovací motor a pohonné látky".

BUDINSKÝ, Václav. *Ať žije alkohol aneb přítel a lék*. Praha: Agentura Lucie, spol., 2010. ISBN 9788087138243

MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850532

HOLCNEROVÁ, Petra. *Alkohol: Historie*. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Výukový text.

PHILLIPS, Rod. *Alcohol: A history*. The University of North Carolina: Turpin DEDS Orphans, 2015. ISBN 978-1469617602

HAMES, Gina. *Alcohol in World History*. Abingdon: Routledge, 2012. ISBN 978-0415311519.

JENČ, Filip. *Alkohol jako lék*. Praha: Volvox Globator, 1998. ISBN 8072071513

BLONDELL, Ruby. *The play of character in Plato's Dialogues*. New York: Cambridge University Press, 2002. ISBN 9780521793001

Zákon č. 666 a-c, z PLATÓN. *Zákony*. Čtvrté, opravené vydání. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2016. ISBN 9788072982141

Holcnerová, Petra. (2010). *Vzorce užívání alkoholu ve vybraných kulturách*. Centrum adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VNF v Praze. Výukový text.

FLEK, A. Bible, Překlad 21. století. Praha: Biblion, 2009. ISBN 9788087282007

GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur: vybrané eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850893

WIKING, Meik. *Hygge: prostě šťastný způsob života*. Brno: Jota, 2017. ISBN 9788075651112

BOHM, David. *On dialogue*. New ed. London: Routledge, 2013. ISBN 9780415854702

BLACK, Rachel. *Alcohol in Popular Culture: An Encyclopedia*. Santa Barbara, California: Greenwood, 2010. ISBN 978-0313380488.

DOUGLAS, Mary. *Constructive drinking: Perspective on Drinking From Anthropology*. Vol 10. London: Routledge, 1987. ISBN 0415291135

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Alcohol, gender and drinking problems: Perspectives from low and middle income countries*. 2005. Ženeva: WHO Press. ISBN 9241563028

MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-53-2.

RORABAUGH, W. J. *The alcoholic republic, an American tradition*. New York: Oxford University Press, 1979. ISBN 0195025849

KALTREIDER, Kurt. *Ten, který loví jeleny: proroctví amerických indiánů*. Praha: Pragma, 2005. ISBN 8072051911

LEE, Henry. *How dry we were: prohibition revisited*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, c1963

HAŠEK, Jaroslav. *Opilecké historky, aneb, Jak se pívávalo*. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-7340-003-0.

Internetové zdroje

COTTON, Thomas B. Socratic Drinking. *The Harvard Crimson* [online]. 1997 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <http://www.thecrimson.com/article/1997/9/19/socratic-drinking-pbwbe-often-forget-that/>

SARGENT, Matthew, Michael HESS, Konnor KENNEWEG, Jonathan BINGAMAN a Feng YU. *Environmental Sustainability of Alcohol Industry: Production and Manufacturing of Alcohol: A Sustainability Description* [online]. Miami University, 2014 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: https://www.academia.edu/11332855/Environmental_Sustainability_of_Alcohol_Industry

BMJ. Birth cohort trends in the global epidemiology of alcohol use and alcohol-related harms in men and women: systematic review and metaregression. *BMJ* [online]. , 1-13 [cit. 2018-02-17]. Dostupné z: <http://www.bmj.com/company/the-story-of-bmj/>

DIETLER, M. (2006). Alcohol: Anthropological/Archaeological Perspectives. *Annual Review of Anthropology*, 35(1), 229–249. <https://doi.org/10.1146/ANNUREV.ANTHRO.35.081705.123120>.

MACLEAN, Sarah. Alcohol and the Constitution of Friendship for Young Adults. *Sociology* [online]. 2014, 50(1), 93-108 [cit. 2018-02-19]. DOI: 10.1177/0038038514557913. ISSN 0038-0385. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0038038514557913>.

HARDING, Luke. Kant's wild years. *The Guardian: International education* [online]. 2004 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2004/feb/12/highereducation.artsandhumanities>

Immanuel Kant on drinking [online]. In: . 1941, s. 777-778 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: http://library.alcoholstudies.rutgers.edu/sites/library.alcoholstudies.rutgers.edu/files/documents/Archives/Publications/JSA_Classics/classic1_Kant.pdf

VIOLENCE AND INJURY PREVENTION PROGRAMME, World Health Organization. *Interpersonal violence and alcohol in the Russian Federation* [online]. Rome, Italy, 2006, , 1-23 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <http://www.euro.who.int/en/countries/russian-federation/publications/interpersonal-violence-and-alcohol-in-the-russian-federation.-a-policy-briefing>.

WILEY, Jennifer. *Uncorking the muse: Alcohol intoxication facilitates creative problem solving* [online]. Chicago, 2012 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1053810012000037>. Department of Psychology, University of Illinois at Chicago.

RENNER, Fritz, Inge KERSBERGEN, Matt FIELD a Jessica WERTHMANN. Dutch courage? Effects of acute alcohol consumption on self-ratings and observer ratings of foreign language skills. *Journal of Psychopharmacology* [online]. 2017, 32(1), 116-122 [cit. 2018-03-06]. DOI:

10.1177/0269881117735687. ISSN 0269-8811. Dostupné z:
<http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0269881117735687>

THE ECONOMIST. Topsy Taboo. *The Economist Group Limited* [online]. London, 2012 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <https://www.economist.com/node/21560543>

POSNER, Menachem. What is Judaism's take on alcohol consumption?. *Chabad* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/581082/jewish/What-is-Judaism-take-on-alcohol-consumption.html

SPITZER, Jeffrey. Alcohol on Purim. *My Jewish learning* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://www.myjewishlearning.com/article/drinking-on-purim/>

ČESKÁ TELEVIZE, ČT24. Odnaučit Rusy alkoholu se nepovedlo ani Gorbačovi. *Česká televize* [online]. 2010 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1338103-odnaucit-rusy-alkoholu-se-nepovedlo-ani-gorbacovovi>.

SHRAD, Mark Lawrence. *Vodka Politics: Alcohol, Autocracy, and the Secret History of the Russian State*. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0199755592.

MCKEE, Martin. *Alcohol in Russia: Alcohol and Alcoholism* [online]. (Volume 34, 6), 824-829 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/alcalc/article/34/6/824/192703>.

ERIKSEN, Louise a Morten GRØNBÆK. Development in alcohol related harm in Denmark 1990-2005. *NORDIC STUDIES ON ALCOHOL AND DRUGS VOL . 24* [online]. Copenhagen, Denmark, 2006, 2 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1455072507024001S01>.

GUNDELACH, Peter a Margaretha JÄRVINEN. Why do Danish teenagers drink so much?. *NORDIC STUDIES ON ALCOHOL AND DRUGS VOL . 24* [online]. Copenhagen, Denmark, 2006, 2, [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://www.nordicwelfare.org/PageFiles/4207/Gundelach%20J%C3%A4rvinen.pdf>.

VIOLENCE AND INJURY PREVENTION PROGRAMME, World Health Organization. *Interpersonal violence and alcohol in the Russian Federation* [online]. Rome, Italy, 2006, , 1-23 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <http://www.euro.who.int/en/countries/russian-federation/publications/interpersonal-violence-and-alcohol-in-the-russian-federation.-a-policy-briefing>.

Life expectancy at birth, male (years). *The world bank* [online]. 2015 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.MA.IN?locations=RU>

ČESKÁ TELEVIZE, ČT24. *Prohibice v Americe: Je nejvyšší čas dát si sklenici piva, zavelel Roosevelt* [online]. 2013 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1431374-prohibice-v-americe-je-nejvyssi-cas-dat-si-sklenici-piva-zavelel-roosevelt>

ERIKSEN, Louise a Morten GRØNBÆK. Development in alcohol related harm in Denmark 1990-2005. *NORDIC STUDIES ON ALCOHOL AND DRUGS VOL . 24* [online]. Copenhagen, Denmark, 2006, 2 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1455072507024001S01>.

JARGIN, Sergei V. Alcohol and Alcoholism in Russia: Insider's Observations and Review of Literature. *Journal of Addiction & Prevention* [online]. University of Russia: Avens Publishing Group,

2016, , 1-6 [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: <https://www.avensolnine.org/wp-content/uploads/JAP-2330-2178-04-0027.pdf>.

ČAPEK, Karel. *Cesta na sever* [e-kniha, online]. Praha: Levné Knihy kMa, 2000 [cit. 2018-03-18]. ISBN 80-86425-58-4. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/pdf/Karel-Capek-Cesta-na-sever.pdf>.

RORABAUGH, W. J. Alcohol in America. *OAH Magazine of History* [online]. Oxford University Press, 1991 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <https://daily.jstor.org/a-brief-history-of-drinking-alcohol/>

NATIONAL GEOGRAPHY. *Indiány neporazil střelný prach, ale ohnivá voda. A ničtí je dodnes*. [online]. 2012 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/indiany-neporazil-strelny-prach-ale-ohniva-voda-a-nici-je-dodnes.html>

U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE. *Drinking in America: Myths, Realities, and Prevention Policy* [online]. 2002, , 1-8 [cit. 2018-03-13]. DOI: 877-335-1287. Dostupné z: http://www.pire.org/documents/UDETC/other-support/Drinking_in_America.pdf. (vlastní překlad)

FOX, Kate. Viewpoint: Is the alcohol message all wrong?. *BBC* [online]. 2011 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/magazine-15265317>

BELIEFNET. Buddhism: Awareness in every sip. *Beliefnet: Faith&Prayer* [online]. 2004, , 1-2 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <http://www.beliefnet.com/faiths/buddhism/2004/08/awareness-in-every-sip.aspx>

FRAWLEY, David. A Hindu view on the use of alcohol: The Hindu perspective. *The Hindu perspective* [online]. 2006 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <https://hinduperspective.com/2014/03/22/a-hindu-view-on-the-use-of-alcohol-david-frawley/>